

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno delo

Martina Mastnak

Osebnostne lastnosti storilcev spolnih deliktov

Diplomsko delo

Ljubljana 2016

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno delo

Martina Mastnak

Osebnostne lastnosti storilcev spolnih deliktov

Diplomsko delo

Mentor: dr. Bernard Stritih

Študijski program: Socialno delo

Ljubljana 2016

PREDGOVOR

Z nalogo, ki je imela podoben naslov, sem leta 2004 diplomirala na takratni Visokopolijsko varnostni šoli pod mentorstvom dr. P. Umeka.

Takrat sem imela kar nekaj težav z literaturo, saj je bila večina napisana v tujih jezikih.

Danes sicer obstaja tudi v materinem jeziku veliko napisanega o spolnih zlorabah, vendar je poudarek na delo z žrtvami, manj pa s storilci.

Ta naloga se od prejšnje razlikuje po fokusu. Če je bila prej naloga usmerjena na kriminalistični vidik, s poudarkom na predkazenskem obravnavanju spolnih delinkventov, je v tej nalogi poudarjena socialna nota. V nalogo sem vpela razmišljanja Gostečnika, Erzarjeve, Žižka in drugih.

V desetletju se je spremenila tudi zakonodaja. Med drugimi novostmi sedaj, v 14. členu med naloge centra za socialno delo piše, da center za socialno delo *lahko* napoti povzročitelja nasilja v ustrezne izobraževalne, psihosocialne in zdravstvene programe, ki jih izvajajo organi in organizacije ter nevladne organizacije.

Končno smo dočakali tudi pri nas program, ki obravnava nasilneže. Projekta se je lotilo Društvo za nenasilno komunikacijo.

Naloga je osredotočena na karakteristike storilcev in načine njihovega delovanja. Hkrati nudi smernice za socialnega delavca, ki vstopa v stik s spolnim delinkventom; kako z njim postopati, poiskati in okrepiti njegove dobre lastnosti in odpraviti destruktivna nagnjenja, ki ponavadi izvirajo iz matične družine. Pri storilcu osvetliti izvore njegovega delinkventnega delovanja s ciljem, da razume, sprejme in spremeni lastnosti, ki so škodljiva tako zanj, kot za okolje v katerem živi.

Drugi del naloge zajema empirično raziskavo o medijskem poročanju na temo spolnih deliktov. Menim, da je medijsko poročanje nedvomno del te problematike in se mora postopoma spremeniti tako, da bo del rešitve.

Na tem mestu bi se rada zahvalila mentorju, gospodu dr. Bernardu Stritihu za strokovno pomoč in podporo.

Hvala tudi staršem za spodbudne besede.

PODATKI O DIPLOMSKI NALOGI

Ime in priimek: Martina Mastnak

Naslov naloge: OSEBNOSTNE LASTNOSTI STORILCEV SPOLNIH DELIKTOV

Kraj: Ljubljana

Leto: 2016

Število strani: 86

Mentor: dr. Bernard Stritih

Povzetek:

V diplomski nalogi sem poskušala prikazati obseg problematike spolnega nasilja, izhajajoč predvsem iz osebnosti spolnega delinkventa.

Vprašanje, kaj spodbudi človeka, da izvrši spolno nasilje nad sočlovekom, je zelo pomembno in postavljajo si ga strokovnjaki različnih strok, ki se ukvarjajo s tovrstno problematiko, pa naj gre za kriminalista, ki obravnava primer spolnega napada, ali za psihiatra, ki skuša takega človeka pozdraviti.

Izhajala sem iz predpostavke, da so spolni delinkventi heterogena populacija.

Niti en profil v celoti ne obsega v celoti večine profilov, ki opredeljujejo seksualnega delinkventa.

Ključne besede: spolna zloraba, storilci spolnih deliktov, rehabilitacija

Title: PERSONAL CHARACTERISTICS OF SEXUAL OFFENDERS

Abstract:

In My Graduation Thesis I was Trying to Show the Extention of Problems on the Field of Sexual Violence Issuing Above all the Personality of Sexual Offender.

The Question What Stimulates a Person to Execute Sexual Violence Over Another Human Being is Essential. Specialists of Diffrent Fields Which Occupy With Such Problems, Like a Criminalist who Handles a Case of Sexual Attack or a Psychiatrist who Tries to Cure Such a Person, are Looking for the Right Answer.

My Assumption is that Sexual Offenders are Heterogeneous Population.

Not Even One Profile in Whole Doesn't Encompass the Majority of Profiles Which Define Sexual Offenders.

Keywords: Sexual Abuse, Sexual Offenders, Rehabilitation

KAZALO

1. TEORETIČNI UVOD	1
2. DEFINICIJA SPOLNIH DELIKTOV	5
3. OSEBNOST	12
4. TEORETIČNI POGLEDI NA PROBLEMATIKO SPOLNEGA NASILJA	14
5. KARAKTERISTIKE SPOLNIH NAPADALCEV	21
5.1. DEMOGRAFSKE ZNAČILNOSTI.....	21
5.2. VIKTIMIZACIJA V OTROŠKEM OBDOBJU	22
5.3. POMANJKANJE EMPATIJE.....	23
5.4. SOCIALNI PRIMANJKLJAJI.....	26
5.5. NIZKA ČUSTVENA REGULACIJA.....	27
5.6. RAZVOJ POMEMBNEGA MEDOSEBNEGA ODNOSA.....	28
5.7. MOČ IN PREVLADE KOT MOTIVA ZA SPOLNOST	29
5.8. VPLIV KOGNITIVNIH IZKRIVLJANJ	29
5.9. ŽALJIVI POGLEDI IN PREPRIČANJA DO ŽENSK.....	30
5.10. SPLOŠNA AGRESIVNOST.....	30
6. STORILCI SPOLNIH DELIKTOV	32
6.1. STORILCI SPOLNIH DELIKTOV ZOPER ODRASLE	32
6.2. STORILCI SPOLNIH DELIKTOV ZOPER OTROKE	38
6.3. ŽENSKÉ STORILKE.....	42
7. SPOLNO NASILNO VEDENJE OTROK.....	44
7.1. SKUPINA OTROK Z NEOBIČAJNIM SPOLNIM VEDENJEM.....	46
7.2. SKUPINA STARŠEV	46
7.3. INDIVIDUALNA IN DRUŽINSKA TERAPIJA	47
7.4. RELACIJSKA DRUŽINSKA TERAPIJA.....	48
8. ZDRAVLJENJE SPOLNIH NAPADALCEV	52
9. RAZISKAVA NA TEMO POROČANJA O SPOLNEM NASILJU V MEDIJAH.....	59
9.1. METODA	59
9.1.1. VRSTA RAZISKAVE	59
9.1.2. VIRI PODATKOV	59
9.1.3. POPULACIJA RAZISKAVE	59
9.1.4. ZBIRANJE PODATKOV	59

9.1.5. IZHODIŠČNA HIPOTEZA	60
9.1.6. PREVERJANJE HIPOTEZE	60
9.2. REZULTATI RAZISKAV	61
9.2.1. PRELIMINARNI PREGLED PODATKOV	61
9.2.2. VIRI PODATKOV	61
9.2.3. POPULACIJA RAZISKAVE	62
9.2.4. ZBIRANJE PODATKOV	62
9.2.5. METODE UREJANJA IN ANALIZE PODATKOV	62
9.2.6. IZHODIŠČNI HIPOTEZI	62
9.2.7. PREVERJANJE HIPOTEZ	63
9.3. PEDOFILIJA	70
9.4. RAZPRAVA IN SKLEP	70
10. UPORABLJENA LITERATURA	73
11. POVZETEK	76

SEZNAM TABEL

Tabela 1: število člankov o pedofiliji v reviji Jana od leta 1993 do 2013	60
Tabela 2: Delikti po letih v reviji Naša žena in Jana	63
Tabela 3: Delikti po mesecih, ne glede na leto	63
Tabela 4: Pisanje o spolnih delikih glede na revijo	64
Tabela 5: Število pisanj o spolnih delikih glede na leto in revijo	64
Tabela 6: Opisne statistike	67
Tabela 7: Test homogenosti varianc	68
Tabela 8: ANOVA preizkus	68
Tabela 9: Korelacija med letom in št. pisanj o spolnih delikih	69

SEZNAM GRAFOV

Graf 1: število člankov o pedofiliji v reviji Jana od leta 1993 do 2013	61
Graf 2: Vrste obravnavanih spolnih deliktov leta 1983 (revija Jana)	64
Graf 3: Vrste obravnavanih spolnih deliktov leta 1983 (revija Naša žena)	65
Graf 4: Vrste obravnavanih spolnih deliktov leta 1993 (revija Jana)	65
Graf 5: Vrste obravnavanih spolnih deliktov leta 1993 (revija Naša žena)	65
Graf 6: Vrste obravnavanih spolnih deliktov leta 2003 (revija Jana)	66
Graf 7: Vrste obravnavanih spolnih deliktov leta 2003 (revija Naša žena)	66
Graf 8: Vrste obravnavanih spolnih deliktov leta 2013 (revija Jana)	66
Graf 9: Vrste obravnavanih spolnih deliktov leta 2013 (revija Jana)	67

1. TEORETIČNI UVOD

»Pristna spolnost, ki predpostavlja iskanje, predajo, podaritev in izpolnitev, je v odnosnem smislu izjemno zahtevna in tvegana dimenzija vsake avtentične telesne ali organske ter predvsem psihične odzivnosti. In če posameznik tega ni sposoben, potem lahko spolnost postane skrivnostno področje onstran obsega in kontrole, posameznik lahko zato začne mučiti svoje lastno telo ali pa telesa drugih in to samo zato, da bi utišal notranji krik po odnosu, ki mu je nedosegljiv« (Gostečnik, 2012, str. 167).

Kadar posameznik ni sposoben zgraditi zdravih temeljev lastnega razvoja, ima to lahko za posledico spolno nasilje.

Spolno nasilje je zelo širok pojem. »Na najbolj ekstremnem koncu je grozovito posilstvo otroka, za kar bodo vsi rekli, da je zločin. Na drugi strani pa so drugi ekstremi, to so blažja dejanja, ko bi večina rekla: to pa ni nič takega. Eden od takšnih primerov je izpostavljenost pornografiji. Navedimo primer: Oče je imel na mizi Playboy, in ker ga je mladoletni sin videl, je bil oče ovaden. Od tu naprej pa se stvari stopnjujejo do opazk, dotikanja itd.. Del merila je to, kako se oseba počuti ob dejanju, drugi del je pa to, da je človek celovit in je poseg v njegovo spolno identiteto narejen brez privolitve« (<http://svet24.si/clanek/52ce6c4f8b158/slovenija-je-oaza-mladoletne-prostitutcije>).

Spolno nasilje ni problem sodobnega časa, ampak je nekaj, kar je že od nekdaj obstajalo. Res pa je, da je v preteklosti bilo veliko spolnega vedenja uvrščenega med »nenormalnosti« zaradi mnogih dejavnikov. Zaradi novih spoznanj in sprememb v dojetanju civilizacije in kulturnem vrednotenju se je seznam »nenormalnosti« precej skrčil (Kobal, 2000).

Danes se o tem vedno več govori in razkrivajo se mnogi tabuji, ki so povezani s spolnostjo. O tem pišejo tudi mnoge slovenske revije, npr. Ona, Naša žena in Jana. Kot primer naj navedem, da je revija Jana leta 2013 v kar štirinajstih člankih pisala o spolnem nasilju.

Zgodovinski opis posameznih pojavov ali obdobji ima ponavadi svoj začetek in svoj konec. Če želimo zapisati zgodovino spolne zlorabe, moramo najprej poiskati njen začetek.

ZGODOVINA SPOLNE ZLORABE

Če vzamemo za primer spolne zlorabe otrok, kmalu ugotovimo, da so otroke že od nekdaj spolno in telesno izkoriščali. Mlade dečke so izrabljali kot dečke za naslado, mlada dekleta pa so že zelo zgodaj poročali z odraslimi moškimi (Rush, 1985).

»Druga težava je bila obolevost deklet za spolnimi boleznimi. Od 13.971 žensk, ki so jih leta 1899 zdravili v bolnišnicah zaradi spolnih bolezni, je bilo 434 deklet mlajših od štirinajst let, 4.268 pa starih od petnajst do dvajset let (prim. Bange 1992). Te spolne bolezni se nikakor niso prenašale »le« s prostitucijo, ampak pogosto s spolno zlorabo s strani očetov, bratov ali bližnjih družinskih znancev.

Proti koncu 13. stoletja je bil v Angliji prvič izdan zakon za zaščito deklet. Po njem naj bi bilo kaznivo posilstvo deklet, mlajših od dvanajst let, tudi če se dejanju niso vidno upirala. Približno 150 let kasneje so izdali podoben zakon za zaščito fantov. Zakona pa sta bila komaj kdaj v rabi. Otroci so veljali za »majhne odrasle osebe«, zato se ni zdelo potrebno podeliti jim posebno oskrbo ali varstvo. Šele s priznanjem otroštva in mladosti kot posebnih življenjskih obdobij, je sledilo tudi priznanje, da jim pripada posebna zaščita.

Podobno zgodovino najdemo tudi pri obravnavanju posilstev.

Najstarejši znani zakonik, Hamurabijev zakonik, ki je nastal okoli 2100 let pred našim štetjem, je bil znan tudi kot sodba pravičnosti. Vendar je s tem, česar ni omenjal, jasno pokazal, da ženska pod babilonskimi zakoni ni imela nikakršnega neodvisnega statusa.

Poročena ženska, ki se ji je zgodila ta nesreča, da je bila posiljena v Babilonu, je morala enakovredno deliti krivdo s svojim napadalcem. Ne glede na to, kako se je posilstvo zgodilo, so ta zločin poimenovali prešuštvo in so oba udeleženca zvezali in vrgli v reko. Veliko nam pove priziv na takšno strogo pravico. Če je mož želel, mu je bilo dovoljeno, da potegne ženo iz reke, kralj pa je, če je hotel, osvobodil svojega zabredlega moškega podložnika« (Brownmiller, 1988, str. 24).

»Podobno je bilo pri starih Hebrejcih. Vendar pri njih za razliko od Babiloncev za ženo ni bilo možnosti pomilostitve. Skupaj s posiljevalcem so jo kamenjali do smrti.

Podobno kot hebrejska žena, ki je bila odgovorna za svoje onečaščenje, je bila hebrejski hčeri zadana naloga čuvarke lastnega nedotaknjenelega telesa. Če je moški posilil devico v mestu, sta bila oba deležna iste usode. Starešine so namreč umovali takole: če bi bilo dekle vpilo, bi jo lahko rešili. Če se je posilstvo zgodilo izven mesta ali pri delu na polju, je patriarhalna modrost dopuščala, da morda nihče ne bi slišal dekletovih krikov, zato so v takem primeru upoštevali pravno rešitev. Posiljevalcu je bilo ukazano, da mora plačati dekletovemu očetu petdeset srebrnih šeklov kot nadomestilo za to, kar bi bila sicer nevestina

cena, nato so paru preprosto ukazali, da se poročita. Če pa je bila deklica, ki so jo posilili na polju, že zaročena s kom drugim, in zaroke otrok so bile pogoste, se je hebrejski gnev z enostranskim maščevanjem vsul na glavo posiljevalca. Dopuščali niso nobene vljudne izmenjave denarja in blaga, kajti ne samo da je bila prvotna zaročka neveljavna, temveč je hiša očeta utrpela nepopravljiv udarec za svojo čast. Samo v tem primeru je bil neprevidni posiljevalec do smrti kamenjan, medtem ko dekleta niso kaznovali, temveč so jo po znižani ceni prodali vsakomur, ki jo je hotel« (Brownmiller, 1988, 24–25).

Oče psihoanalize Sigmund Freud je opazil, da so mnoge njegovih histeričnih pacientk izpovedale izkušnjo spolne zlorabe ali posilstva v otroštvu, najpogosteje kar spolni napad lastnega očeta. Sprva je dobri doktor ženskam verjel. Kasneje pa je v svojem znamenitem članku o ženskosti razvil teorijo, da so te vznemirljive pripovedi o napadih v otroštvu fantazije, ki jih otrok razvije v obrambi pred lastnim genitalnim uživanjem in pred občutkom krivde zaradi želje po erotični zvezi z očetom.

Freudovo odločno zanikanje izpovedi pacientk in njegov dogmatični konstrukt seksualno fantazirajočega otroka sta vplivala na cele generacije njegovih naslednikov. Po mnenju psihoanalitikov na temo spolne zlorabe otrok le-ti v žrtev uperjajo obtožujoč prst. Pravi cilj psihoanalitskega pristopa je bil dokazati zapeljivo obnašanje pri otroku žrtvi. Neka pogosto navajana študija iz 30. let prejšnjega stoletja opisuje nenavadno privlačne in očarljive osebnosti otrok žrtev in vedro dodaja, da ti otroci kažejo manj strahu, plašnosti, krivde ali psihičnih travm, kot bi morda pričakovali (Brownmiller, 1987).

Tudi v bližnji preteklosti niso avtorji knjig o posilstvu napisali nič konkretnega.

Krafft – Ebing, začetnik preučevanja spolnih motenj, je o posilstvu redko razglabljal. Kar pa je napisal, je bilo zelo posplošeno. Posiljevalci so bili po njegovem mnenju izprijeni, imbecilni moški.

PREBUJANJE ZAVESTI O SPOLNEM NASILJU

V 50. letih se je kriminologija pričela bolj sistematično ukvarjati s spolnim nasiljem. A žal je tudi med kriminologi prevladoval odpor do nepristranskega proučevanja posilstev. Kasneje, ko so se le poskusili spoprijeti s posilstvom, so v en koš zmetali še ekshibicionizem, homoseksualnost, prostitucijo, piromanijo in celo oralni spolni odnos.

»Leta 1971 je Menachem Amir, izraelski sociolog in študent vodilnega kriminologa Marvina E. Wolfganga, objavil študijo o posilstvih v Philadelphii, ki jo je začel deset let prej. Njegov najpomembnejši prispevek je razlaga, da razume spolne zlorabe kot del subkulture nasilja. Po njegovih ugotovitvah nima posiljevalec razen neprimernih želja in osebnostnih motenj,

zaradi katerih se ne obvlada in ki bi lahko označevale kateregakoli krivca za katerikoli zločin, ki ga je zagrešil, nobene posebne dokazljive patološke nagnjenosti.

Leta 1975 so v Berlinu ustanovili prvi materinski dom. Pretepane, trpinčene in poniževane ženske ter njihovi otroci naj bi dobili možnost umika pred nasiljem življenjskega partnerja. Razsežnost nasilja nad ženskami in otroci, ki so prišle na dan, so zbujale začudenje in pretresenost. Eden od ciljev ženskega gibanja je bil, da bi to področje, ki je bilo zasebno, zato pa zaščiteno in zakrito, postalo javno in s tem predmet politike. Nasilje pod zaščitenim okriljem »družine« naj ne bi bilo več dopustno.

Leta 1983 je revija »Brigitte« podprla razprave o spolni zlorabi. Prosila je ženske, naj zapišejo izkušnje zlorabe iz otroštva in jih pošljejo uredništvu. Odziv je bil огromen in je potrdil neslutene razsežnosti. Od leta 1984 se je temi posvetila tudi znanost. Sociologinja in odvetnica (Kavemann/Lohstöter) sta poskušali raziskati podrobnosti v zvezi z razsežnostmi in posledicami za prizadete osebe. Svoje rezultate sta zapisali v knjigi *Väter als Täter*. Pri tem sta na vprašanje o tem, kaj je spolna zloraba, prvič izdelali definicijo: »/.../ vse tisto, kar nekemu dekletu pokaže, da ni zanimivo in pomembno kot človek, ampak da lahko moški prosto razpolaga z njimi; da postane pomembna s tem, ko je omejena na spolni objekt; da je telesno privlačna in ima vse potrebno, da pri moškem povzroči »poželenje«.

Po izkušnjah poklicnih terapevtov, socialnih delavcev itd. je bilo tedaj mogoče domnevati, da je na leto zlorabljenih približno od 200.000 do 300.000 otrok. Storilcev praviloma niso odkrivali med tujci, ampak prej v ožjem družinskem krogu, kar je bilo povsem v nasprotju z nekdanjimi svarili otrok pred spolnimi storilci, pred hudobnim stricem, ki z vrečko bombonov preži v grmovju, grozi in zlorablja otroke, če jih že ne ubija. Spolna zloraba se je približala zasebnemu okolju. To dejstvo velja do danes, zato se vse bolj pojavlja potreba po opisu, po zamejitvi, saj postaja vse bolj očitno, da nihče ni varen pred katerokoli obliko zlorabe« (Waiss, Galle, 2000, str. 13–14).

ODNOS FEMINISTIČNEGA GIBANJA DO SPOLNEGA NASILJA

In končno je bila problematika dana v roke sodobnih feministk. Te so prišle do spoznanja, da ima posilstvo zgodovino in da lahko s pomočjo sredstev zgodovinske analize spoznamo to, kar moramo vedeti o svojem sedanjem položaju.

Eno stališče o tem podaja Brownsmler (1988, str. 21): *»Ženski strah pred lovno sezono posiljevanja je bil verjetno edini vzročni dejavnik v izvorni podreditvi ženske moškemu, najpomembnejši ključ do njene zgodovinske odvisnosti, do njene udomačitve zaradi zaščitniškega združevanja, ne pa ravno nagnjenost k monogamiji, materinstvu ali ljubezni.«*

2. DEFINICIJA SPOLNIH DELIKTOV

Po kazenskem zakoniku so kazniva dejanja zoper spolno nedotakljivost: posilstvo, spolno nasilje, spolna zloraba slabotne osebe, spolni napad na osebo, mlajšo od 15 let, pridobivanje oseb, mlajših od petnajst let, za spolne namene, kršitev spolne nedotakljivosti z zlorabo položaja, zloraba prostitucije in prikazovanje, izdelava, posest in posredovanje pornografskega gradiva.

V to kategorijo bi bilo smiselno uvrstiti incest ali krvoskrunstvo, ki pa je uvrščen v skupino kaznivih dejanj zoper zakonsko zvezo, družino in otroke. Storilci so običajno karakterni moteni, zavrti oz. pasivno-agresivni ali izrazito destruktivno agresivni in neredko odvisni od alkohola in/ali drog.

Po navedbah kazenskega zakonika bi tako lahko iz položaja žrtve kazniva dejanja zoper spolno nedotakljivost razdelili v tri skupine.

Prva obsega primere, v katerih je žrtev oseba, ki ima sicer pravico do samodoločene seksualnosti. Inkriminirana dejanja so v bistvu zanikanja te pravice, predvsem z uporabo sile, z grožnjami (z neposrednim napadom na življenje ali telo in s škodovanjem časti ali dobremu imenu žrtve ali njenih bližnjih) ali z zlorabo položaja. Tu gre za položaje, kjer se žrtev ne bi odločila za seksualno prakso (s storilcem), ampak to počne zaradi sile ali iz strahu pred določeno (telesno, psihično, socialno/intersubjektno ali premoženjsko) škodo.

V drugi skupini so primeri, v katerih je v vlogi žrtve oseba, za katero se šteje, da ni zmožna samostojno odločati se za seksualne prakse (na primer zaradi duševne bolezni, začasne duševne motnje, hujše duševne zaostalosti, zaradi katerega se ne more upirati, starosti ali podrejenega razmerja do storilca).

V tretji skupini pa so primeri, ki imajo v tradicionalni kriminologiji teoretično zelo sporno poimenovanje: zločini brez žrtve (gre zlasti za prostitucijo in pornografijo) (Kanduč, Korošec, Bošnjak, 1997).

Spolno nasilje obsega zelo raznovrstne pojavne oblike: spolno nadlegovanje, posilstva, spolne zlorabe otrok, seksualne umore ipd.

POSILSTVO

Posilstvo je najhujša oblika spolnega nasilja. Pojavnih oblik je zelo veliko. V vlogi napadalca ali žrtve lahko nastopata moški ali ženska, pri čemer so možne vse kombinacije. Napadalec je lahko eden ali več, storilec in žrtev sta si tuji osebi ali pa se poznata že od prej. Posilstva

se razlikujejo glede na silovitost in naravo prisiljevanja, ki se udejanja s silo ali grožnjo (Sketelj, 1999).

»Razlika med posilstvom in spolnim nasiljem je v tem, da pri spolnem nasilju ne gre za spolno občevanje kot znak kaznivega dejanja po členu 170 kazenskega zakonika, ampak za drugo spolno dejanje, ki ne pomeni spolnega občevanja. Tudi spolno nasilje je sestavljeno iz prisiljenja in spolnega dejanja. Storilec dejanje stori zaradi zadovoljitve spolnega nagona na telesu oškodovanca a to ne pomeni spolnega občevanja.

Če je žrtev moški, štejemo za posilstvo le analno spolno občevanje, vsa ostala nasilna spolna dejanja pa so spolno nasilje. Storilec tega dejanja je lahko vsakdo, moški ali ženska, dejanje se lahko stori le z naklepom« (Delakorda, 1989, str. 74).

PORNOGRAFIJA

Pornografija je nedvomno zelo zanimiv fenomen, ki se v marsičem navezuje na vprašanja v zvezi s prostitucijo, spolnim nasiljem in trgovanjem z ljudmi.

Pojav pornografije ima za sabo dolgo, živopisno in vseskozi kontroveržno zgodovino. Na razvoj pornografije so nedvomno vplivale tehnične inovacije na področju reproduktivne tehnologije (na primer iznajdba tiska, fotografije, filma, videa in interneta). Sprva je bila pornografija omejena na literarne in vizualne podobe, ki so krožile bolj ali manj izključno znotraj razmeroma ozkih moških elit zgodnjega modernega kapitalizma. Njen kulturni status je bil tedaj v precejšnji meri subverzivno politične narave. Zgodnje pornografske reprezentacije so bile kajpada spolno vzburljive, hkrati pa so bile usmerjene zoper prevladujoče socialne in seksualne običaje (vrednote, norme in tabuje).

Nekako od devetnajstega stoletja dalje postaja pornografija čedalje bolj poblagovljena, skomercializirana in dosegljiva vse večjemu številu ljudi.

Danes je pornografija blago, ki njegovo izdelavo uravnavajo »normalni« tržni mehanizmi, dobrina, ki jo konzumirajo milijoni, produkt globalne industrije, v kateri se obračajo milijarde dolarjev (Kanduč et al., 1997).

PROSTITUCIJA

Prostitucija je v kazenskem zakoniku pod kaznivimi dejavnostmi zoper spolno nedotakljivost omenjena v povezavi z zvodništvom.

Najprej pa naj navedem definicijo oblik prostitucije. Marjeta T. Volasko opredeljuje tri osnovne oblike prostitucije:

1. Prostitucija nižjega nivoja:

- nizka usluga, nizki stroški,
 - ulična prostitucija (najcenejša), te prostitutke imajo zvodnike, ki jih ščiti in jim hkrati pobere denar.
2. Prostitucija srednjega nivoja, tu je pomembna vloga zvodnika. Poznamo:
- javne hiše,
 - cone rdečih luči,
 - hotelsko prostitucijo (hotelsko osebje odigra vlogo zvodnika),
 - prikrito prostitucijo (prostitucija, skrita pod drugo dejavnostjo; npr. masažni salon, striptiz bar itd.),
 - prostitucijo na domu (mobilna prostitucija): preko telefona si prostitutka pridobi stranke, ki prihajajo k njej domov ali v najeto stanovanje.
3. Prostitucija višjega nivoja:
- Tukaj je že vložek kapitala velik.
 - Storitev se opravlja profesionalno v kvalitetnem okolju.
 - Večji del teh je študentk.
 - Sem spadajo tudi hostese, spremljevalke (z nekom gre kot spremljevalka, če sta si všeč, je možna tudi intimnost).
 - Prostitutkam je to dodatni zaslužek, poleg denarja sprejema tudi razna darila, npr. zlatnino in obleke.
 - Ta prostitucija je relativno varna, ni kraj, ni pretepanja (Volasko, 1996).

Sedaj se pojavljajo nove oblike prostitutk, ki delajo brez zvodnika. Tako imajo večji zaslužek in si same izbirajo stranke.

Pri nas poznamo:

- barske plesalke (iz Vzhoda),
- mobitel prostitutke,
- hostese in spremljevalke (prevladujoče),
- mladoletno prostitucijo.

Mobitel prostitutke ali stanovanjska prostitucija je po opažanjih sodelavcev društva Ključ – Centra za boj proti trgovini z ljudmi vedno bolj v rokah organiziranega kriminala, saj si v zadnjih letih zvodniki »razdeljujejo trg«. S problemi zvodništva se v naši državi sicer srečujemo pri vseh oblikah prostitucije, nasploh je po mnenju policije v prostituciji malo

primerov, v katere ne bi bili vpleteni posredniki. Tudi pri policiji opažajo, da so pri spravljajanju v suženjsko razmerje in zvodništvu prejšnja leta najpogosteje obravnavali nočne lokale, sedaj pa se ta kriminalna dejavnost seli tudi v stanovanja. Predstava o neodvisnih prostitutkah, ki se preko mobilnih telefonov dogovarjajo s strankami in v svojih stanovanjih služijo denar le zase, je velikokrat bolj iluzija kot resničnost. Pri Ključu prejemajo vse več klicev obupanih žensk, ki so jih pod pretvezo, da so klienti, obiskali zvodniki in jih skušajo z grožnjami, fizičnim nasiljem in posiljevanjem prisiliti, da bi delale zanje ([http://www.academia.edu/1116966/Prostitucija v Sloveniji. Akterji podoba problemi i n odnosi](http://www.academia.edu/1116966/Prostitucija_v_Sloveniji_Akterji_podoba_problemi_in_odnosi)).

Obstajajo posebne oblike prostitucije. Med te spadajo: seksturizem, trgovina z ženskami, otroška prostitucija in homoseksualna prostitucija.

Modeli obravnavanja prostitucije:

- Prohibicija ali prepoved.
- Regulatorni sistem – z zakoni je opredeljeno delovanje prostitutk. Nadzor izvajata policija in zdravstvo. Ta sistem ne deluje, ker družba na tak način prostitutke stigmatizira. Tukaj je zvodništvo obvezno, zvodništvo pa je kaznivo dejanje. Posledica je ilegalno delovanje.
- Delna abolicija, ko je prostitucija nekazniva (zvodništvo je kaznivo). Prostitutka naj bi svojo dejavnost opravljala kot poklic. Svojo dejavnost naj bi obvezno registrirala.
- Abolicija oz. odprava prepovedi prostitucije. Odpravljena so vsa kazniva dejanja glede prostitucije. Država pobira davke (Dobovšek, 2000).

»Psihološke analize prostitutk osupljivo pogosto, skoraj praviloma razkrivajo pripovedi o posilstvu v otroštvu ali zlorabljanju v rokah sorodnikov. Nekoč je neka revija intervjuvala nekega newyorškega zvodnika. Ta se je hvalil, koliko njegovih deklet je mladoletnic, ki so pobegnile od doma. Intervju prinaša tole njegovo izjavo: »Večino deklet, ki sem jih do sedaj imel, so posilili njihovi očetje ali strici ali kdo drug.«

Zvodniki, ki so priznani strokovnjaki za žensko psihologijo, intuitivno ali morda iz izkušenj vedo, da je posilstvo najkrajša pot za rekrutiranje mladoletnih posestnic, in znano je, da izbranki dostikrat sami nastavijo past in jo dajo skupinsko posiliti, kar je nekakšna poslovna praksa zvodnikov« (Brownsmiller, 1988, str. 252–253).

Prostitucija je tesno povezana s trgovino z ljudmi.

»Organizirana prostitucija je ena izmed najbolj razširjenih oblik sodobnega zaslužnjenja, kjer organizatorji pod pretvezo obljube zaposlitve in ugodnih pogojev bivanja iz revnih dežel tihotapijo ljudi. V deželi, kjer naj bi opravljali spolne storitve, se jim odvzame potno listino, nad njim izvaja fizično nasilje, jih ustrahuje in prisiljuje v spolno dejavnost za zasluške organizatorjev« (Munc, 2010, str. 392).

»Od oktobra 2010 je možna tudi anonimna e-prijava trgovine z ljudmi (podobno kot korupcije, nasilja v družini in nekaterih drugih kaznivih dejanj), ki je kaznivo dejanje. Pregon storilcev, ki pogosto nastopajo v kriminalnih združbah, je samo en vidik pomoči.

Bistven element je fizična, pravna, socialna in psihološka zaščita oškodovancev trgovine z ljudmi. Njihova lokacija bivanja mora biti tajna. Intenzivno delo na psihosocialni rehabilitaciji posameznikov je bistvenega pomena. Poleg tega pa tudi pravni vidik zaščite oškodovancev kot kronskih prič pri pregonu organiziranega kriminala. Po zmožnostih in željah oškodovancev je potrebno vračanje posameznikov v njihove domovine.

Ozaveščanje zlasti mladih ljudi glede nevarnosti trgovine z ljudmi v Slovenji izvaja predvsem nevladno Društvo Ključ« (Munc, 2010, str. 395).

SPOLNA ZLORABA SLABOTNE OSEBE

»Spolna zloraba slabotne osebe je kaznivo dejanje, pri katerem storilec spolno občuje ali stori kakšno drugo spolno dejanje z osebo tako, da zlorabi njeno duševno bolezen ali kakšno drugo duševno ali telesno slabost ali stanje, zaradi katerega se žrtev ne more upirati.

Pri tem naj še omenim, da je zastaralni rok za kazniva dejanja vedno predviden glede na najvišjo zagroženo kazen za določeno kaznivo dejanje.

Najvišji možni zastaralni rok za katero od navedenih kaznivih dejanj je 15 let, večinoma pa je precej nižji.

To med drugim pomeni, da žrtev, ki se denimo po 30 letih spomni, da je doživela spolno zlorabo pri 5 letih, nima več možnosti prijave, ker je kaznivo dejanje medtem zastaralo« (www.drustvo-sos.si/sos).

Nasilje nad slabotnimi osebami pogosto izvajajo njihovi skrbniki, od katerih so le-ti odvisni.

»Težave v duševnem zdravju lahko storilci nasilnih dejanj izkoriščajo ravno zato, ker je oškodovanec v kazenskih postopkih manj zanesljiv pri svoji izpovedbi, labilen in se nanj lažje vpliva« (Munc, 2010, 409).

SPOLNO NADLEGOVANJE NA DELOVNEM MESTU

»Pravno neopredeljene in individualno veliko bolj gibljive so meje v primerih spolnega nadlegovanja na delovnem mestu. Nekateri motijo neprimerni pogledi ali s seksualnimi namigi pogojeno komentiranje videza, drugi to preprosto preslišijo in jih to ne obremenjuje, kot nadlegovanje pa bi definirali šele otipavanje. V teh primerih je torej vse odvisno od tega, kakšni instrumenti obstajajo za varovanje individualnih meja v podjetjih. To pa je največkrat odvisno od osveščenosti in senzibiliziranosti vodstva za problem spolnega nasilja in pravil, ki jih v zvezi s tem uveljavi« (Društvo za nenasilno komunikacijo, 1999, str. 17–18).

Spolno nadlegovanje na delovnem mestu po ožji definiciji pomeni »ti meni, jaz tebi«, oz. nadrejeni, ki je ponavadi, vendar ne vedno, moški, od svoje podrejene, ki je ponavadi, vendar ne vedno, ženska, v zameno, da obdrži ali si pridobi določene privilegije na delovnem mestu, zahteva spolno aktivnost.

Po širši definiciji pa nezaželene spolne ponudbe, zahteve za spolne usluge in drugo verbalno ali fizično vedenje predstavljajo spolno nadlegovanje kadar:

- Je takšno vedenje eksplicitni ali implicitni pogoj za posameznikovo/čino zaposlitev.
- Se privolitev v takšno vedenje ali njegova zavrnitev uporabi za odločitve, ki se tičejo posameznikove/-čine zaposlitve in dela.
- Je namen ali učinek takega vedenja pretirano motiti posameznikovo/čino opravljanje dela ali kadar ustvarja prisilno, sovražno ali neprijetno delovno okolje (Lobnikar, 2002).

Skupina kaznivih dejanj zoper spolno nedotakljivost, zlasti kazniva dejanja posilstva, spolnega nasilja, spolne zlorabe slabotne osebe, spolnega napada na osebo, mlajšo od 15 let, pridobivanje oseb, mlajših od petnajst let, za spolne namene in kršitve spolne nedotakljivosti z zlorabo položaja v psihološkem smislu izhajajo iz soigre spolnih in agresivnih silnic, osebnostnih značilnosti in motenj, pa tudi sociokulturnih norm in vrednot.

Na tem mestu se mi zdi smiselno opredeliti pojma, ki se pogosto uporabljata kot sinonim, pa vendar označujeta dve različni pojavi obliki vedenja. Govorimo o spolno delinkventnem in spolno deviantnem ravnanju. Na polju problematike spolnega nasilja se srečujemo z obema pojavnima oblikama. Za mnoge spolne posebnosti je značilno, da ne vodijo v resnejše nevšečnosti, a se lahko tudi prepletajo z varnostnimi problemi in morebitnim delinkventnim ravnanjem.

Spolno deviantno vedenje lahko opredelimo kot spolno vedenje, ki pomembno odstopa od veljavnih družbenih norm in se kot tako ocenjuje kot patološko. Spolne deviacije imenujemo

tudi parafilije. Po svoji definiciji predstavljajo ponavljajoče se močne seksualne fantazije, seksualno slo ali dejanja, ki obsegajo:

- nežive objekte,
- poniževanje samega sebe ali partnerja,
- otroke ali druge osebe, ki ne soglašajo z njihovim seksualnimi težnjami in ravnanjem (Kobal, 2000).

To so: ekshibicionizem, fetišizem, froterizem, pedofilija, seksualni mazohizem, seksualni sadizem, transvestizem in vojerstvo.

Spolno delinkventno vedenje pa je tisto vedenje, ki je z zakonom prepovedano, vendar pa ni nujno tudi deviantno.

Družbeni odnos do posameznih oblik seksualne deviantnosti je različen.

Ekshibicionizem je samo prekršek. Najbolj odločna je družbena reakcija na pedofilijo in seksualno sadistično izživljanje nad neprostovoljno žrtvijo (Kobal, 2000).

3. OSEBNOST

Da bi lažje ponazorila osebnostne lastnosti storilcev spolnih deliktov, sem se odločila, da najprej predstavim osnovne pojme, kot sta osebnost in osebnostne lastnosti.

Ljudje so že od nekdaj želeli o drugih zvedeti čim več, spoznati, kakšni dejansko so, z namenom, da bi vedeli, kaj lahko od njih pričakujejo in kako naj se do njih vedejo.

Pojem osebnost v psihologiji označuje celoto duševnih, vedenjskih in telesnih značilnosti, po katerih se posameznik razlikuje od drugih. Osebnost je kompleksna, celovita, relativno trajna in individualna celota.

V doživljanju in vedenju posameznika se njegova osebnost kaže kot razmeroma stabilizirana kategorija, kot tisto, kar daje posameznikovemu delovanju relativno konsistentno noto. Osebnost povzroča, da naše obnašanje ni povsem sprejemljivo in odvisno od situacij, dražljajev in trenutnih procesov, ampak je v znatni meri tudi transsituacijsko stabilno. Če ne bi bilo te transsituacijske stabilnosti in doslednosti, relativne identičnosti v obnašanju posameznika iz situacije v situacijo, tedaj ne bi niti mogli govoriti o osebnosti, saj s tem pojmom označujemo prav to relativno stabilnost (Musek, 1988).

Trajne značilnosti, po katerih se posamezniki razlikujejo med seboj, imenujemo osebnostne lastnosti.

Pri vsakem posamezniku se te lastnosti združujejo v značilen vzorec, ki je enkrat in neponovljiv, v njegovo osebnost.

Da bi lajšali pregled nad osebnostnimi lastnostmi, jih že nekako po tradiciji delimo v štiri velika področja osebnosti: temperament, značaj, sposobnosti in telesno konstitucijo.

Temperament zajema predvsem značilne načine obnašanja in čustvovanja.

Značilnosti temperameta so zelo odvisne od dednih vplivov.

Primeri temperamentnih lastnosti so npr. živahnost, hladnokrvnost, silovitost ipd.

Značajske lastnosti so zlasti tiste osebnostne značilnosti, ki jih radi ocenjujemo z moralnega in etičnega vidika in ki se pogosto povezujejo s posameznikovo voljo in motivacijo.

Značajske poteze so npr. poštenost, nesebičnost, vestnost, skromnost, odkritost, resnicoljubnost, hrabrost ipd.

Sposobnost zajema tiste lastnosti, ki najbolj bistveno vplivajo na naše dosežke in na uspešnost pri reševanju različnih nalog in problemov. Sem spadajo duševne in telesne sposobnosti. Te so npr. moč, telesne spretnosti, zaznavne sposobnosti, umske sposobnosti ipd.

Konstitucija zajema predvsem telesne značilnosti, še posebno značilnosti telesnega videza, drže in posameznih telesnih delov (Musek, Pečjak, 1996).

4. TEORETIČNI POGLEDI NA PROBLEMATIKO SPOLNEGA NASILJA

Scully in Maroll sta ugotovila, da psihiatrična literatura in tudi splošna družba posilstvu tradicionalno pripisujeta štiri temeljne vzroke:

- nekontrolirani impulzi in nagnjenja,
- duševna bolezen,
- trenutna izguba kontrole v nenavadnih okoliščinah,
- nagovarjanje žrtve.

Prvi razlagajo dejanje zaradi velike seksualne potrebe, ki povzroči, da oseba izgubi kontrolo nad sabo. Njegova edina sprostitev je spolni odnos.

Drugi vzrok pravi, da je posilstvo, podobno kot druge seksualne deviacije, simptom mentalne bolezni.

Vsi seksualni storilci so v osnovi bolani, zato potrebujejo pomoč.

V to kategorijo spada tudi mnenje nekaterih, da so posiljevalci seksualni odvisneži.

Tretji vzrok omenja, da so krive nenavadne okoliščine, predvsem zloraba drog ali alkohola. Za alkohol velja, da odpravi socialne in moralne pritiske, zaradi katerih se nekateri moški prepustijo seksualnim apetitom. Prevzame jih poželenje, ki povzroči, da napadejo.

V neki raziskavi se je pokazalo, da je za 2/3 posilstev, ki se zgodijo na zmenku, kriv alkohol. 1/3 jih je prepričanih, da se napad ne bi storil, če bi bili trezni.

Četrti vzrok pripisuje krivdo žrtvi. Žrtev naj bi storilca zapeljala v skušnjava. Posilstvo je seksualno dejanje, ki je v podzavesti pospešeno s strani žrtve. *Ženska naj bi v svoji podzavesti hrepenela po seksualnem aktu in nenamerno sodelovala s posiljevalcem, tako da mu je bila na različne načine na voljo.*

Empirične raziskave niso potrdile veljavnosti teh štirih vzrokov.

Bolj strokovno so se pojasnjevanja spolno delinkventnega in deviantnega ravnanja lotili mnogi teoretiki. Obstaja več teorij o vzrokih tovrstnega vedenja.

PSIHODINAMIČNE TEORIJE

Teoretiki psihodinamične teorije poudarjajo pomen zgodnjih življenjskih izkušenj. Spolne deviacije razlagajo v okviru teorije infantilne seksualnosti, kar pomeni, da posameznik ni dosegel ustrezne spolne zrelosti.

Karpman (Kron, 1992) je v zvezi s spolnimi deviacijami uvedel termin parafilčna nevroza. Po Karpmanovem mnenju je razlika med nekriminalnim in antisocialnim, kriminalnim parafilikom v čustvenem odnosu do spolnega partnerja. Kriminalni parafilik ima do žrtve zgolj simboličen odnos.

Po mnenju večine avtorjev gre pri perversijah za enako bazično dinamiko kot pri nevrozah. Pri obeh gre za notranji konflikt, različna pa je pot ekspresije. Freud je bil mnenja, da je nevroza negativ perversije. Po njegovem mnenju predstavlja nevroza simbolično ekspresijo tistega, kar se pri perversiji direktno izraža v spolnem vedenju (Kron, 2000).

TEORIJA PRVINSKE NAVEZANOSTI

Razlaga izvor nasilja v oblikah primarne navezanosti med otrokom in starši. Po Erzarjevi obstajata dve vrsti navezanosti – varna in nevarna oblika, ki obe vplivata na razvoj različnih oblik vedenja. »Zgodnje oblike navezanosti so povezane s kasnejšim karakterističnimi procesi regulacije emocij, socialnih stikov, razvojem in razumevanjem samega sebe.

Navezanost je, bi lahko rekli, specifičen način stika z realnostjo človeškega medosebnega sveta; izhaja iz zgodnjih otroških let, v katerih se je otrok naučil, kako naj priključuje starše in ohrani stik z njimi« (Erzar, 2006, str. 59).

Navezanost otroku omogoči, da se počuti čustveno potešenega in varnega. Ve, da lahko odide od staršev in da se vedno lahko vrne nazaj, da bo oseba, na katero je navezan, na voljo, ko bo potreboval tolažbo in bližino (Erdman, Caffery, 2003, v: Erzar, 2006).

Erzarjeva v svoji knjigi Ljubezen umije spomin piše: »Vsaka motnja »varne navezanosti«, ki jo povzroči neustrezen odnos s starši, zloraba ali triangulacija, ogrozi varno navezanost in povzroča nastanek t. i. »primitivne agresivne organizacije jaza«. Eden temeljnih znakov, ki kažejo na to, da gre v odnosih določene osebe za ne-varno navezanost, je stalna prisotnost jeze v nezavednih procesih. Taka vseprisotna in nepomirljiva jeza se vpiše v simptomatiko posameznika preko različnih obrambnih mehanizmov. Če pri posamezniku prevlada obrambni mehanizem, ki mu pravimo internalizacija ali obrat navznoter, potem se bo jeza pokazala v simptomih depresije in pasivnosti. V primeru projekcije bo nezavedna jeza spremenila posameznikovo okolje v bolj sovražno in grobo. Obrat jeze navznoter in obrat navzven sta zelo očitna tudi v vseh oblikah t. i. psihoseksualnih motenj (sadizem, mazohizem, spolna zloraba) in fizičnega ter čustvenega nasilja.

Iz tega sledi, da je navezanost ključni notranjepsihični mehanizem, ki v veliki meri oblikuje posameznikovo sposobnost izgradnje intime« (Erzar, 2006, 80–81).

BEHAVIORISTIČNE TEORIJE

V očeh behaviorističnih teoretikov je spolno odklonsko vedenje rezultat učenja v kritičnih obdobjih posameznikovega življenja.

Iz teh okvirov izhajajo tudi razlage, da naj bi bili za etiologijo spolnih deviacij relevantni heteroseksualna spretnost in socialna anksioznost. Zaradi nizke socialne spretnosti naj bi se posameznik počutil v prisotnosti žensk nelagodno in anksiozno, kar vodi v umik. Posledica tega so nezadovoljujoče seksualne relacije (Groth, 1979, po Kron, 1992).

TEORIJE PERVERZNOSTI

Po definiciji SSKJ je perverzija dejanje, doživljanje, ki je nasprotno naravnim zakonom, družbenim normam, zlasti na področju spolnosti.

- RAZLAGA PO SLAVOJU ŽIŽKU

Po besedah Slavuja Žižka (1997, str. 31) »je perverznej tisti, ki si prizadeva, da drugemu nudi užitek. Pravi perverznej zanj je tisti, ki v ničemer bolj ne uživa kot v tem, da je instrument drugega, njegovega užitka. Perverzijo postavlja med psihozo in nevrozo, med psihotikovo izključitvijo zakona in nevrotikovo integracijo v zakon. Za perverzijo je značilen edinstveni kratki stik med zakonom in užitkom: za razliko od nevrotika, ki priznava zakon, da bi lahko občasno užival v njegovih transgresijah (masturbaciji, kraji...) in ki na ta način doseže zadovoljitev tako, da Drugemu ukrade nazaj del užitka, pa perverznej v edinstvenem kratkem stiku neposredno povzdigne samega uživajočega velikega Drugega v dejavnika zakona, tj. perverznejev cilj je vzpostaviti zakon (kot v primeru mazohista, ki svojo partnerico, »domino«, povzdigne v zakonodajalca, katerega ukaz je treba ubogati). Z drugimi besedami perverznej povsem pripozna obsceno-uživajočo skrito plat zakona, tj. »kastacije«. V »normalnem« stanju stvari simbolni zakon onemogoča dostop do (incestuoznega) objekta in s tem ustvari željo po njem; v perverziji pa je sam objekt (na primer Domina v mazohizmu) tisti, ki postavlja zakon ... Teoretski koncept mazohizma kot perverzije se tu približa običajnemu pojmovanju mazohista kot tistega, ki »uživa, če ga muči zakon«: *mazohist locira užitek v samo instanco zakona, ki prepoveduje dostop do užitka*, tj. uživa v samem uprizarjanju »kastacije«, v odpovedi-žrtvovanju užitka.«

Nadalje Žižek (1997, str. 55) piše: »Nekdo je lahko srečno poročen, ima dobro službo in številne prijatelje, je povsem zadovoljen s svojim življenjem, a kljub temu neodpravljlivo navezan na neko posebno obliko uživanja ter pripravljen postaviti na kocko vse, da se mu ne bi bilo treba odpovedati temu – mamilom, tobaku, pijači, posebni spolni perverziji.«

- RAZLAGA PO CHRISTIANU GOSTEČNIKU

Po Gostečniku (2012, str. 158) pomeni »perverzija v samem jedru nemogoč telesni napor, kako priti v stik z drugimi, vendar preko posrednika, nadomestila, ki pa v nobenem primeru ne pomeni resničnega odnosa oziroma pristnega stika z drugimi. Preko spolnosti dobi tisti element zadovoljenosti, ki ga sicer daje zdrav odnos, a si ga perverznej ne more dovoliti. Vsak odnos je za te osebe preveč nevaren, boleč in tvegan, zato se zadovolji z nadomestki, ki se izražajo v vseh mogočih oblikah spolnih deviacij.«

Pristna spolnost izvira iz zdravih odnosov otroka s starši. Kadar otrok ne dobi v razvoju ustrezne čustvene podpore s strani staršev, se to zgovorno kaže na področju spolnosti. Spolnost se tako sprevrže v razne odklonske oblike z namenom, da se prikrije notranji krik po odnosu, ki mu ni dosegljiv.

To njegovo kričanje lahko postane skrajno neobvladljivo, skoraj tako kot nekoč, ko ta posameznik ni zmogel nadzorovati svojih staršev ter predvsem njihove izpolnitve njegovih najbolj primarnih potreb in želja. Lahko jih je dosegal samo v skrivnih fantazijskih sferah svojega doživljanja in je zato tudi v svoji kreativni imaginaciji sebe postavil za močnega in samozadostnega, ki nikogar ne potrebuje in zmore vse sam. Zato bo tudi pozneje na spolnem področju, gradil odnose na podobnih temeljih. Tako bo posameznik, čigar dejanska spolnost je zaznamovana s podrejenostjo drugim, lahko razvil spolne fantazije in povezave, zaznamovane z dominantnostjo in agresijo ali pa samodestrukcijo, ko bo hotel iz telesa izvabiti vse tisto, kar naj bi mu nudila spolnost oziroma stik z drugim, ki pa ga ni sposoben (Cummings in Davies, 2010, v: Gostečnik, 2012).

BIOLOŠKO-FIZIOLOŠKE TEORIJE

Številne študije Bradforda naj bi kazale na zvezo med stopnjo testosterona in spolno agresivnostjo.

Raine pri svojih ugotovitvah, da naj bi pri nasilnih psihopatskih storilcih pogosto beležili abnormalno funkcioniranje prefrontalnega režnja, temporalnega korteksa, hipokampusa in levega angularnega girusa.

Sociolog Lee Ellis (1989) je identificiral tri sodobne poglede na posilstvo (Allison, Wrightsman, 1993, str. 16–18):

FEMINISTIČNA TEORIJA POSILSTVA

Posilstvo je rezultat dolgoletnih in globoko zakoreninjenih tradicij, v katerih je moški dominiral v vseh pomembnih političnih in gospodarskih področjih. Prisotnost prostitucije in pornografije sta dovolila, da so ženske dojemali v podrejenem in degradiranem položaju. Ključni vzrok je neboljnost žensk, ki povzroča odvisnost in podrejenost.

»Vsi moški imajo korist od posilstva, kajti vsi moški imajo korist od tega, da ženske niso svobodne v tej družbi« (Andrea Dworkin, 1989).

V feminističnem pristopu vzrok posilstva ni seksualne narave. Posilstvo je način izrabljanja spolnosti v namene vzpostavljanja ali ohranjanja prevlade moških nad ženskami (Ellis, 1989; Burt, 1980; Brownsmiller, 1975; in Groth, Burgess & Holmstrom, 1977).

TEORIJA SOCIALNEGA UČENJA

Albert Bandura (1973, 1978) je razvil teorijo socialnega učenja. Agresivnost je po njegovem mnenju prvotno naučena preko procesa imitacije. Nato je vzdrževana preko veliko različnih oblik ojačenj, ki nastopajo v presledkih.

Po tej teoriji je posilstvo agresivno vedenje, ki se ga je posameznik naučil preko opazovanja v resničnem življenju ali preko množičnih občil.

Čeprav je teorija socialnega učenja podobna feministični teoriji v prepričanju, da je socialno in kulturno vedenje v veliki meri odgovorno za posilstvo, zagovarja teorija socialnega učenja kot vzrok posilstev kulturne tradicije, ki so bolj neposredno povezane z medosebno agresivnostjo in spolnostjo. Posilstvo je seksualno motivirano.

SOCIALNO-BIOLOŠKA TEORIJA

Pri sesalcih so samci in samice razvili nagnjenja, da vsak opravlja dodeljene naloge z ozirom na nalogo reprodukcije. Samice pazijo na mladiče, medtem samec oplaja čim več samic.

Teoretiki v tem kontekstu omenjajo posilstvo kot obliko vedenja, ki omogoča reprodukcijo. V osnovi naj bi bilo vse človeštvo nagnjeno k reprodukciji. Proces naravne selekcije naj bi moške predispoziral, da se spolno razmnožujejo, kadar obstaja za to možnost.

Za to teorijo obstaja malo dokazov.

Moški, ki so spolno aktivni, potemtakem ne bi posiljevali. Revni in brez žensk bi bili torej glavna populacija posiljevalcev. Mnogi med posilstvom ne dosežejo erekcije, kar bi bilo v nasprotju s ciljem posilstva, ki naj bi bila reprodukcija.

Žrtve bi bile potem samo mlade plodne ženske. A vendar vemo, da mednje spadajo tudi starejše ženske, moški in celo otroci. Kaj pa tisti, ki žrtev na koncu ubijejo?

Ta teorija ima torej z realnostjo malo skupnega, kar potrjujejo mnoga dejstva.

MULTIFAKTORSKE TEORIJE

Ugotovitev, da so storilci zelo obsežna populacija, je privedla do spoznanja, da se je problematike potrebno lotiti na bolj kompleksen način.

Malamuth (1988) se zavzema za stališče, da na agresijo do žensk vplivajo številni dejavniki, med katere spadajo sprejemanje ali toleriranje nasilja do žensk, motivi prevlade, antisocialne osebnostne karakteristike in spolno vznburjenje zaradi agresije.

Vsi ti dejavniki so povezani s spolnim nasiljem, a medsebojna kombinacija teh faktorjev se je pokazala kot veliko boljši prediktor spolnega nasilja.

Drugi teoretik, Wolf (1985, po Hird, 2000) je razvil idejo o ciklu spolne zlorabe otrok.

Po njegovem mnenju storilec deluje v okviru devetstopenjskega cikla, nekakšnega začaranega kroga v katerem se giblje storilec. Delovanje je pogojeno z emocionalnimi, kognitivnimi, vedenjskimi in okoljskimi dejavniki.

Prvi korak cikla spolnega napada na otroka je slaba samopodoba storilca, ki se povezuje s pričakovani zavrnitve v okolju in umikom iz okolja. Ko se storilec počuti ranljivega, nemočnega, se pred izolacijo in občutki neugodja umakne v onaniranje in fantaziranje. To mu prinaša občutek moči. Kmalu poraste težnja po izživetju fantazij in storilec začne dejanje načrtovati.

Po spolnem napadu nastopi obdobje krivde in obžalovanja ter skrbi za žrtev. Storilec celo skleni, da dejanja ne bo nikoli več ponovil.

Prav to obdobje lastne krivde povzroči, da se zaradi negativne samopodobe cikel ponovi (Wolf, 1985, po Hird, 2000).

TEORIJA KOGNITIVNE DEKONSTRUKCIJE

Osrednja oznaka tega modela je stališče kognitivne dekonstrukcije, ki meni, da so lahko samoregulativni procesi, katerih namen je med drugimi onemogočanje deviantnega vedenja, začasno onemogočeni z namenom pospešiti in ohraniti deviantno vedenje.

»Sledeča obdobja stresa, jeze ali dogodkov, ki ogrožajo posameznikovo samozavest, bo napadalec oblikoval tako, da bo zožil pozornost, da bo lahko pobegnil od sebe. Negativna čustvena stanja, ki spremljajo normalen proces samovrednotenja, to sta krivda in sram, bo združil v nesmiselno in nesprejemljivo vedenje.

Storilec, ki je v stanju kognitivne dekonstrukcije, se bo osredotočil le na trenutno postavljene cilje in takojšnje zadovoljevanje potreb. Takšno nesmiselno, kronično in kompulzivno vedenje je rezultat neracionalnega, togega in površinskega procesa mišljenja.

Predvsem kognitivne dekonstrukcije pri spolnem napadalcu mu omogočajo, da se izogne negativnemu samovrednotenju in vrednotenju njegovih deviantnih dejanj, neobžalovanju posledic svojih dejanj, prevencijo pred bolj učinkovitimi metodami opravljanja z negativnimi čustvi, v končni fazi pa seveda pospešitev spolnega napada« (Covell, Scalora, 2001, str. 262).

5. KARAKTERISTIKE SPOLNIH NAPADALCEV

Mnogi avtorji so poskušali definirati s spolnostjo povezano nasilje, vendar bi težko s prstom pokazali na človeka, ki je spolno nasilen.

To so namreč ljudje, ki jih je težko opredeliti. Moč jih je najti na najrazličnejših področjih družbene strukture. Razlikujejo se po osebnostnih atributih, kot so npr. starost, osebna preteklost, osebnost, rasa, vera, prepričanje, stališče, medosebne sposobnosti (Knight, Rosenberg, Schneider, 1985). Razlikujejo se tudi po samem načinu izvrševanja kaznivega dejanja. Razlike se vidijo v času in kraju storitve, v starosti in spolu žrtve, stopnji načrtovanja, količini nasilja, ki ga izvaja na žrtvi (Knight, Rosenberg, Schneider, 1985).

Drugi problem pri definiranju lastnosti predstavlja tudi dejstvo, da so bile definicije pretežno opravljene na populaciji obsojenih storilcev, ki so vključeni v proces resocializacije.

Navsezadnje pa je storilcev spolnih deliktov manj znanih. Mnoge raziskave pa so pokazale, da so prav storilci spolnih deliktov tisti, ki v predkazenskem postopku največkrat priznajo kaznivo dejanje.

Tovrstni delikti so emocionalno najbolj obremenjujoči in personalizirani. Zaradi tega je konfliktnost močna, moralni pritiski veliki in kot posledica tudi priznanje relativno pogosto (Umek, 1999).

5.1. DEMOGRAFSKE ZNAČILNOSTI

Nacionalna raziskava profesorice Vesne Leskošek, ki jo je opravila na temo splošnega nasilja, v katero seveda spada tudi spolno nasilje, je ovrgla mite o storilcu. »Eden od mitov je, da so storilci neizobraženi in revni, naša raziskava pa je pokazala, da je izobrazba približno enako zastopana od osnovne šole do doktorata: največ nasilnih je med tistimi s srednjo šolo, tistih z osnovno šolo ali z visoko izobrazbo je približno enak delež. Ravno tako so nasilni moški (povzročitelji nasilja so v 90,8 odstotka moški), ki imajo magisterij in doktorat znanosti, in tisti, ki imajo nedokončano osnovno šolo. Drugi mit je, da so nasilni samo moški določene vere, tisti, ki niso katoliki, toda raziskava je pokazala, da je med storilci moških katoliške vere ravno toliko, kot jih je v Sloveniji deklariranih za katolike. Predstavniki različnih verstev so med nasilnimi moškimi enako zastopani kot je zastopanost različnih ver v družbi.

Tretji mit je alkohol: res je, da je bilo med nasilnimi nekaj odstotkov več pivcev kot jih je na splošno v Sloveniji, toda zelo velik odstotek med nasilnimi, kar 16,7 odstotkov, nikoli ne pije alkohola: velik delež moških je nasilnih, ko niso pijani. Torej je mit, da je nasilje povezano z alkoholom, popolnoma napačen« (Čermak, Nič več brez žensk! Revija Jana, 2013, 10, str. 8).

5.2. VIKTIMIZACIJA V OTROŠKEM OBDOBJU

SUCCESSUS IN PROBORUM PLURES ALLICIT

Uspeh izprijenih še mnogo drugih potegne v zlo. (Fedrus Fabulae, 2, 3, 7)

Vpliv travmatskih izkušenj iz preteklosti na kasnejše življenje posameznika je nesporno prepoznan in dokazan. Vendar je ravno vprašanje vpliva travme, ki jo predstavlja zloraba (fizična, psihična, spolna) v otroštvu, na razvoj različnih motenj in stanj pri posamezniku, tudi danes še vedno včasih zanemarejeno.

Vprašanje vloge, ki jo ima viktimizacija v otroštvu v razvoju in manifestaciji spolno odklonskega vedenja kasneje v življenju, je bilo predmet številnih študij. Ugotovitve, ki jih navajajo različni avtorji, kažejo na pomembno zvezo med spolno viktimizacijo v otroštvu in izvrševanjem spolnih deliktov v odrasli dobi.

Kot pojasnjuje Stevens (2002), imajo zanemarjanje, spolna, fizična in emocionalna zloraba otroka izjemno negativen vpliv na otrokov razvoj, tako fizični kot duševni, in ob tem tudi na emocionalni in spolni razvoj.

Po Grothu (1979, po Overholser, Beck, 1988) spolni delikt v mnogih primerih zrcali storilčevo lastno zgodovino spolne viktimizacije. Kot navaja Wilkinsonova (2002), je pri osebah, ki so bile žrtve spolne zlorabe, iskanje lastne identitete najbolj težavno na področju spolnosti. Spolno zlorabljeni otroci bodo interpersonalne odnose v odrasli dobi pogosto vzpostavljali preko spolnosti (promiskuiteta, prostitucija, spolno nasilje).

Kot pojasnjuje Gostečnik (1997), je zaradi spolne zlorabe njihovo dožemanje odnosov z drugimi ljudmi popačeno in spolnost »vidijo« kot edini način vzpostavljanja pravega stika z drugimi. Ob tem pa obstaja velika verjetnost, da bodo doživeli zavrnitev, negativno izkušnjo in bodo, kot navaja avtor, »na novo doživljali izvirno travmo v vseh njenih dimenzijah in v vsej njeni grozljivosti« (Gostečnik, 1997, str. 101).

Po Anni Freud (Furnissu, 1986, po Pust & Štirn, 1996) se v primeru spolne zlorabe otrok ne more izogniti fizični, telesni vzburjenosti, ugodju, kar pripelje do motenj v njegovi do tedaj

normalni spolni organizaciji. Prisiljen je prestopiti v prezgodnjo falično ali genitalno fazo, medtem ko ostajajo njegove druge potrebe in njihovo mentalno izražanje še vedno na nižji razvojni stopnji.

Overholser in Beck (1988) navajata, da spolna viktimizacija v otroštvu lahko vpliva na »zastoj« v razvoju spolne morale na zgodnjih stopnjah, kar posledično inhibira ustrezno percepcijo spolno nasilnega vedenja kot deviantnega. Avtorja poudarjata, da zgodnje spolne izkušnje za storilce spolne zlorabe otrok in posiljevalce niso »pospeševalni« dejavnik za razvoj spolnih deviacij, so pa lahko predispozicijski dejavnik. Skupaj s spolno zlorabo v otroštvu lahko po njunem mnenju predispozicijo za spolno deviantno vedenje pri odraslem posamezniku predstavljata kombinacija deficitov v socialnih veščinah in socialna anksioznost.

Holmes in Holmes (1996) povzemata ugotovitve različnih študij, ki so ugotovljale zvezo med izkušnjami v zgodnjem otroštvu in kasnejšim osebnostnim razvojem storilcev posilstev. Glavno pozornost so namenjali odnosu med posiljevalcem in materjo, saj naj bi bil odnos med posiljevalcem in očetom manj pomemben za razvoj spolno odklonskega vedenja. Avtorja navajata, da naj bi ugotovitve nekaterih študij kazale na to, da so na oblikovanje posiljevalčeve osebnosti in kriminalnega vzorca vedenja pomembno vplivali dejavniki iz odnosa s starši, in sicer zavračanje, dominantnost, nekonsistentno discipliniranje, krutost, spolne frustracije ter pretirana spolna stimulacija in zapeljevanje. Glede na ugotovitve študij so bile matere posiljevalcev pogosto percipirane kot zavračajoče, pretirano zaščitniške, pretirano nadzirajoče, dominantne, kaznovalne in zapeljive. Oče pa naj bi bil najpogosteje percipiran kot nevpleten, odmaknjen, odsoten, pasiven, občasno pa kaznovalen in krut.

Posiljevalec naj bi v otroštvu doživel, predvsem s strani matere, zapeljevanje. Kot otrok naj bi pogosto v daljšem obdobju delil posteljo s starši, sorojenci, kar naj bi imelo pri njem za posledico pretirano spolno stimulacijo že v otroštvu. Posiljevalci so bili kot otroci pogosto tudi žrtev fizičnega kaznovanja (kaznovali so jih pogosto matere). Nekateri avtorji navajajo, da naj bi sovražna naravnost posiljevalcev v odnosu do žensk izhajala iz njegovih negativnih, bolečih izkušenj iz odnosa z njegovo materjo (Holmes & Holmes, 1996).

5.3. POMANJKANJE EMPATIJE

Veliko raziskav je pokazalo, da je pomanjkanje empatije kritična značilnost pri zlorabah kot tudi pri tretmanu spolnih napadalcev.

Socialno-spoznavne sposobnosti naj bi se razvijale skladno s človeškim telesnim razvojem, predvidevajo, da v razvoju spoznavne, socialne in čustvene sposobnosti vplivajo druga na drugo in v končni fazi narekujejo izraz empatije pri odrasli osebi.

»Koncept empatije postaja v zadnjem desetletju vedno pomembnejši pri obravnavi spolnih napadalcev. Kaže, da večina strokovnjakov potrjuje mnenje, da so spolni napadalci v pomanjkanju empatije. Kot smo že omenili, so se raziskave izkazale za nedosledne delno zaradi konceptualne nejasnosti. To je vodilo mnoge strokovnjake k raziskovanju teorij empatije kot bolj kompleksnega in večplastnega konstrukta.

Pomembnost empatije pri spolnih napadalcih je oblikovana okoli mnenja, da je agresivnost obratno sorazmerna z empatičnim odzivom.

Prevladuje mnenje, da pomanjkanje empatije do žrtve omogoča storilcu, da odstrani ali zaobide občutke krivde, anksioznosti ali izgubo samozaupanja, ki nastopijo kot posledica njegovega ravnanja.

Na primer nezmožnost empatije do otrok na splošno omogoča storilcu zlorabo konkretnega otroka. V nasprotnem primeru bi mu ta zmožnost, če bi bil storilec zmožen empatije do otroka, onemogočala zlorabo.

Podoben primer so navedli Barbaree, Marshall in Lanthier, ki so menili, da lahko posiljevalec postane tekom napada vzburjen, ker ne čuti sočutja do žrtve, ki bi ga v končni fazi od dejanja odvrnila.

V neki študiji, ki je ocenjevala multikomponente empatičnega primanjkljaja pri spolnih napadalcih in pedofilih, so ocene prikazale nizko stopnjo distresa glede na stopnjo sprejemanja negativnih čustev. Ta spoznanja nakazujejo nezmožnost pedofilov razločiti žrtvino neugodje in bolečino. Dodatne raziskave so pokazale tudi, da so storilci, ki zlorablajo otroke, nesposobni spoznati čustvena stanja drugih, splošne empatije do žrtev spolne zlorabe ali identifikacije lastnih čustev do žrtve.

Pojem empatije je bil v veliki meri razumljen kot značilna lastnost, ki se skozi čas in glede na posameznike in situacije ne spreminja.

Po Davisu naj bi bila sestavljena iz štirih komponent, ki so dovzetne druga za drugo. To so:

- postavljanje perspektiv,
- domišljija,
- empatična skrb,
- osebni distres.

Po tem modelu naj bi celoten empatičen odziv pomenil:

- sposobnost postaviti se na mesto drugega in privzeti njegov vidik,
- izkusiti simpatijo in skrb za druge in distres,
- izogibati se občutkom anksioznosti in nemira v primeru izkustva negativnih emocij druge osebe.

Po Marshallu et al.(2001, str. 253–255) multikomponentna teorija empatije vsebuje podobne faktorje kot Davisov model, vendar vsebuje razumevanje empatije kot stopenjski proces, ki zahteva spoznanje emocij in ustrezen empatičen odziv.

Pri obeh modelih splošni empatični primanjkljaj ne bi mogel biti rezultat raznovrstnih faktorjev (samo enega ali dveh).

Možno je, da imajo različni napadalci različne vzorce empatičnega primanjkljaja, na primer en storilec je lahko v ekstremnem primanjkljaju enega faktorja (postavljanje perspektiv), drugi storilec pa drugega (empatična skrb). Oba kažeta enak splošni primanjkljaj empatije. Njihov različni specifični primanjkljaj morda ne bo naslovljen v terapiji, kar bo imelo v končni fazi vpliv na celotno učinkovitost terapije, katere cilj je dvig splošne empatične sposobnosti.

Z empatijo kot multikomponentnim konstruktom lahko razložimo delovanje storilca, ki izkorišča empatijo za lažji dostop oz. pospešitev zlorabe. Na primer pedofili so pogosto znani po tem, da prepoznajo otroke, ki so izolirani, izobčeni ali zlorabljeni, takšni, ki potrebujejo čustveno podporo. Nato s temi potrebami manipulirajo z namenom, da otroka zlorabijo.

Tudi posiljevalci, predvsem tisti, ki žrtev poznajo, uporabljajo podobne metode pri izbiri žrtve in manipulaciji.

Ti storilci uporabijo predvsem spoznanjske vidike empatije, kot na primer čustveno spoznanje ali postavljanje perspektive za identificiranje in izkoriščanje žrtvinih slabosti.

V ekstremnih primerih (sadistični posiljevalec) lahko storilec združi svojo sovražnost in žrtvino bolečino v globoko zadoščanje. V teh primerih mu mučenje žrtve omogoča občutke kontrole, moči in zadoščanja.

V teh primerih lahko storilec natančno razloči žrtvino čustveno stanje in vidik, vendar ga ne izkusi in ne razume.

Zadnje raziskave so tudi pokazale, da so empatični primanjkljaji dejansko specifično stanje osebe in ne trajna in značilna lastnost človeka. Na primer Abel et al. so odkrili, da je pomanjkanje empatije pri storilcih prisotna le pri določeni skupini ljudi (npr. ženske, otroci). Po študiji Marshalla et al. so spolni napadalci otrok kazali nekaj empatije do spolno zlorabljenih otrok, do lastnih žrtev pa so bili ekstremno apatični.

To je dokaz, ki nakazuje, da se pomanjkanje empatije pripeti po nekem sprožilnem dogodku in je empatija večinoma prisotna, do primanjkljaja pride le v posebnih situacijah.

Mnoge raziskave se danes ukvarjajo s pomembnostjo pomanjkanja empatije pri spolno napadalnem vedenju, redke med njimi pa so šle dalje in se vprašale, zakaj je do tega primanjkljaja prišlo» (Covell et al., 2001, str. 253–255). Odgovor v nadaljevanju poda relacijska družinska paradigma.

5.4. SOCIALNI PRIMANJKLJAJI

Ključni problem pri spolnih napadalcih naj bi bila nezmožnost vzpostavljanja in ohranjanja tesnih medosebnih odnosov z drugimi ljudmi, predvsem z osebami drugega spola. Veliko število raziskav je izhajalo iz domneve o socialnih primanjkljajih storilcev.

Kot smo že videli pri empatiji, potrebuje konvencionalna socialna interakcija določen nivo kognitivnih zmožnosti in emocionalnih sposobnosti, da proizvede primerno interakcijo z drugimi osebami.

McFall v svojem modelu razlikuje med socialnimi kompetencami, ki se nanašajo na vedenje osebe v posamezni situaciji in socialnimi spretnostmi ali podzavestnimi procesi, ki omogočajo, da je delovanje osebe uspešno v tej konkretni situaciji. Socialne spretnosti obsegajo tri komponente:

- sposobnost dešifriranja,
- sposobnost sprejemanja odločitev,
- uzakomitvene sposobnosti.

Sposobnost dešifriranja se nanaša na natančno sprejemanje, dojetje in interpretiranje vlog drugih oseb.

»Sposobnost sprejemanja odločitev obsega celotno analizo posameznikovih možnih odzivov na vedenje drugih oseb in izbiro odziva. Na te sposobnosti lahko vplivajo prehodni faktorji, kot so na primer intoksikacija ali različna razpoloženska stanja.

Uzakomitvene sposobnosti so odziv na odgovor, ki je izveden tekom stopnje sprejemanja odločitev in zahteva dolgotrajen in nepretrgan odnos med spremembami in interakcijo.

Po tem modelu lahko spolni napadalec pade na katerikoli stopnji procesa, posledica je neprimeren odziv.

V študiji, ki je testirala ta model, so odkrili deficite predvsem pri dešifracijskih sposobnostih. Te so producirale nepravilne zaznave odzivov žensk, predvsem v zvezi z negativnim razpoloženjem tekom prvega zmenka. Tudi pri storilcih, ki zlorablajo otroke, so opazili nagnjenje k netočni socialni percepciji v heteroseksualnih odnosih z odraslimi ženskami in označujoče nagnjenje k napačnem tolmačenju normalnega otroškega vedenja ali otroškega strahu kot zapeljevanje ali vzpodbudo k spolnemu kontaktu.

McFallova študija daje predvsem poudarek na fazo dešifriranja, vendar so odkritja pokazala, da so socialni deficiti pri spolnih storilcih bolj kompleksni. Da bi dejansko razumeli odnos do spolne zlorabe, je treba deficite preučevati v kontekstu okolja, preteklosti in situacije.

Podobne raziskave, ki so preučevale empatične deficite pri spolnih napadalcih, so zaznale, da storilci pogosto ne znajo primerno zaznati in interpretirati čustvenih stanj drugih ljudi. Ti deficiti zajemajo nesposobnost prepoznavanja čustvenih izrazov na obrazu tja do interpretacije žrtvine strahu in pasivnosti tekom zlorabe za užitek« (Covell et al., 2001, str. 256–257).

5.5. NIZKA ČUSTVENA REGULACIJA

Primerna socialna interakcija zahteva tudi razumevanje in uravnavanje čustvenih procesov. Saarni (v Covell et al., 2001, str. 257–258) opozarja, da se mora posameznik z namenom doseči pomembne medosebne potrebe, kot so druženje, podpora in status, naučiti prilagoditi svoje vedenje, vključno s svojim čustvenim odzivom.

Po Gottmanu, Katzu in Hoovenu naj bi si sposobnost čustvenega uravnavanja priučili od interakcije in čustvene dovzetnosti staršev.

»Raziskave na tem področju so pokazale, da starši, ki so nagnjeni k nadzorovanju in nizki čustveni angažiranosti in ki uporabljajo prisilne in kaznovalne disciplinske metode, vzgajajo otroke, ki izvajajo tako vedenje med vrstniki in veljajo za družbeno nepopularne.

Sposobnost upravljanja čustev se lahko direktno nanaša na razvoj empatičnih sposobnosti. Podobno kot pri empatiji te veščine terjajo posameznikovo sposobnost natančne zaznave in ustreznega odziva na čustva drugih, kot tudi ustrezno spremljanje lastnih čustvenih odzivov. Sposobnost reguliranja čustev se je pokazala kot nujnost pri vzpostavljanju primernih in zaupanja vrednih odnosov z vrstniki. Ta pri mnogih seksualnih storilcih ponavadi ni prisotna ali je pomanjkljiva, primanjkljaji so se pokazali predvsem v socialnih spretnostih« (Covell et al., str. 257–258).

5.6. RAZVOJ POMEMBNEGA MEDOSEBNEGA ODNOSA

Izkušnje iz odnosov s pomembnimi figurami, ki jih je dobil posameznik v zgodnjem otroštvu, vsekakor vplivajo na to, kako bo kasneje v življenju vstopal v odnose z bližnjimi in kakšna bo kvaliteta teh odnosov. Ugotovitve mnogih raziskav so potrdile, da ima pomanjkanje oziroma izostanek možnosti za razvoj selektivne navezanosti lahko kasneje v življenju za posledico nastanek resnih problemov im motenj (Rutter, 1993).

»Marshall in Barbaree predpostavljata, da negativne izkušnje v otroštvu, predvsem slaba družinska navezanost in družinsko nasilje, prispevajo k razvoju osiromašenih medosebnih odnosov pri mnogih seksualnih storilcih. Teorija navezovanja postulira, da razvoj vezi med otrokom in njegovim skrbnikom proizvede podlago, na kateri so osnovani vsi prihodnji odnosi. Osnovna premisa teorije navezovanja je, da so otroci biološko predispozirani, da ohranjajo tesne stike s skrbnikom in so za doseg tega cilja pripravljeni prilagoditi svoje vedenje. Skrbniki, ki demonstrirajo čvrste in občutljive odzive na otrokove čustvene vloge, proizvajajo občutek varnosti, iz katerega otrok izhaja, ko raziskuje okolje. Velja namreč, da občutek stabilnosti dovoljuje otroku raziskovanje cele vrste čustev in toleriranje zanj sicer plahe situacije. Skozi empatična izkustva se otrok navadi na sprejemljivost čustev in njihovo rutino. Takšni otroci veljajo za samozavestne, znajo opravljati s svojimi čustvi, znajo izražati svoja čustva in imajo dobre odnose z vrstniki.

Otroci, ki pri starših naletijo na zavrnitev, ko potrebujejo oporo, nekatera čustva dojemajo kot nesprejemljiva in tudi ogrožajoča. Taki otroci postanejo oprezni in izogibajoči, v prisotnosti staršev se navadijo minimalizirati svoja čustva. Zmanjšujejo predvsem pomen negativnim čustvom, kadar izkušajo osebni distress, z namenom, da ohranjajo vez s staršem. Mnoge študije so zaznale splošno nagnjenost k negotovosti pri odnosu s starši pri storilcih spolnih deliktov.

Odnos posiljevalcev do svojih skrbnikov so označili za sovražen, agresiven, inkonsistenten in mnogokrat kaznovalen, nepodporen in oropan pozitivnih čustvenih izkušenj vzornikov.

Roys pravi, da takšne izkušnje povečujejo razkorak med čustvi in njihovimi vzroki, med čustvi in dejanji in med spomini na preteklost in sedanjimi spomini. Potemtakem se ti posamezniki ne naučijo združevati raznovrstne kognitivne, situacijske in medosebne konstrukte, z različnimi čustvenimi stanji, kar vodi v toge vzorce dojemanja, interpretiranja in vedenja, ki pridejo do izraza predvsem pri opravičnih mehanizmih.

Ti otroci bolj pogosto in intenzivno razkazujejo negativna čustva in ne prepoznajo, ali se ne odzovejo na čustva drugih, ki so udeleženi v tej socialni interakciji, kar vodi v zavračanje in grajanje s strani vrstnikov. Zaradi tovrstnih izkušenj se počutijo ponižani, zavrnjeni in kaznovani, kar vodi v opuščanje odnosov z vrstniki ali agresivno in prisilno vedenje.

Marshall in Barbaree naprej postulirata, da mladi fantje doživljajo negativne izkušnje razvrednotenja moškosti, kar se pogosto razvije v anksioznost glede prihodnjih odnosov, kot tudi v jezo, predvsem kadar gre za ženske.

V študiji so Knight, Prentky, Schneider in Rosenberg nakazali, da neskladnost pri dojemanju moškosti in tudi socialna neskladnost proizvajata občutke, ki pospešijo spolni napad.

Velika verjetnost je, da bodo ti fantje potrebe po naklonjenosti, intimnosti in seksualnih užitkih zadovoljili na prisilni način, ker je to edini način, ki ga poznajo, ker se nikoli niso naučili bolj primerne in prosocialnega pristopa. Njihova sposobnost oblikovanja intimnih odnosov v adolescenci in kasneje v odraslem obdobju je zaznamujoče omejena, kar vodi v odtujenost, omejeno empatijo in osamljenost.

Pomembno dejstvo je, da so te karakteristike v tesnem odnosu z agresivnostjo in sovražnostjo« (Covell et al., str. 258–259).

5.7. MOČ IN PREVLADA KOT MOTIVA ZA SPOLNOST

Ko je Groth napisal knjigo o tem, zakaj moški posiljujejo, je identificiral motiv moči kot tistega, ki je med posiljevalci najbolj pogost. »Pri mnogih posiljevalcih v njegovi študiji se je pokazala želja po podjarmljenju in seksualnem prevladovanju žrtev.

Mnoge študije so nakazale, da so različni načini seksualne prisile povezani z bolj temeljno in razločujočo orientacijo spolne dejavnosti. Za te moške služi spolnost mnogim motivom: moči, prevladi, jezi, seveda pa tudi čisto spolnim motivom (Burkhard & Fromuth, 1991).

Za spolnega napadalca je nemogoče razvozlati te motive« (Allison et al., 1993, str. 31).

5.8. VPLIV KOGNITIVNIH IZKRIVLJANJ

»Klinična opazovanja izkrivljanj v vzorcih mišljenja pri spolnih napadalcih so prišla do zaključka, da do teh izkrivljanj pride po podobnih poteh. Storilci namreč združijo celo vrsto različnih metod, ki zmanjšujejo občutek krivde in odgovornosti, predvsem z zmanjševanjem

obsega posledic dejanja, valjenja krivde na druge ljudi in situacijo. Zavzemajo stališča in prepričanja, ki podpirajo spolni napad in navajajo čustvene probleme in impulzivnost.

V študiji, ki je ocenjevala zanikanje pri spolnih napadalcih, sta Nugent in Kroner odkrila, da spolni napadalci otrok zanikajo predvsem obseg njihovega napada, medtem ko posiljevalci zanikajo stopnjo moči, ki so jo uporabili pri napadu. Odkrila sta tudi, da napadalci otrok veliko časa namenijo predvsem upravljanju vtisa, pri čemer igrajo veliko vlogo kognitivna izkrivljanja.

Stermac in Segal sta odkrila, da imajo spolni napadalci otrok bolj dopustna prepričanja, kar se tiče spolnih aktov odraslih z otroci; predvsem so mnenja, da imajo otroci od tega korist. Mnenja so tudi, da je odrasel le delno odgovoren za napad in da so otroci v splošnem voljni za spolni akt« (Covell et al., 2001, str. 258–259).

5.9. ŽALJIVI POGLEDI IN PREPRIČANJA DO ŽENSK

Med najbolj obstojnimi karakteristikami na nagnjenost k posiljevanju spadajo pomen vloge tradicionalnih spolnih vlog, prevladujoči miti o posilstvu in sovražen odnos do žensk.

V neki študiji, ki je vsebovala veliko število moških študentov, so prišli do odkritja, da imajo moški, ki verjamejo v tradicionalne spolne vloge, sovražen odnos do žensk. Tisti, ki so verjeli v mite o posilstvu in imeli tradicionalen pogled na spolne vloge, so bili veliko bolj vpleteni v spolno agresivne aktivnosti kot tisti, ki teh prepričanj niso imeli (Koss, Leonard, Beezley, & Oros, 1985; Lisak & Roth, 1988; Malamuth, 1986; Muehlenhard & Linton, 1987; Rapaport & Buurkhart, 1984).

»V študiji obsojenih posiljevalcev je bilo kar 45 % populacije prepričane, da so nekatere ženske rade tepene, ker to pomeni, da moški zanje skrbijo (Scully, 1990).

Takšni pogledi na posilstvo so izgovor predvsem tistim posiljevalcem, ki zanikajo svojo odgovornost za posilstvo ali trdijo, da do posilstva ni prišlo« (Allison et al., 1993, str. 29).

5.10. SPLOŠNA AGRESIVNOST

Po Muncu (2010) je nasilje zloraba moči v različnih oblikah. Posameznik na tak način odreagira, ker čuti, da mu nekdo krši njegovo lastno integriteto in svobodo. Dejansko gre za naučen neustrezen vedenjski odgovor na občutke strahu in jeze.

Nedavno se je razvila ideja, da bi osnovna razlaga, ki pojasnjuje spolno agresivno vedenje, bila pomembna tudi pri razlagi splošne agresije do žensk (Malamuth, Sockloskie, Koss & Tanaka, 1991).

»Za prediktorja spolno agresivnega vedenja veljata splošno agresivno vedenje in določene karakteristike antisocialnega vedenja. Moški z zgodovino spolno agresivnega vedenja so se pokazali kot slabše socializirani, impulzivni in večkrat fizično agresivni (Burt, 1980; Calhoun, Kelley, Amick, & Gardner, 1986; Malamuth, 1986; Rapaport & Burkhart, 1984). Velja, da so spolno agresivni moški splošno agresivni in sovražni posamezniki« (Allison et al., 1993, str. 32).

Nasilni moški prihajajo iz vseh družbenih slojev in ne samo iz razbitih in manj funkcionalnih družin. Pogosto imajo težave z učenjem, besednim izražanjem, vzpostavljanjem socialnih stikov in pogosto ne čutijo do drugih ljudi nobenega sočutja. Z nasiljem skrivajo svojo nemoč.

6. STORILCI SPOLNIH DELIKTOV

Delimo jih na dve veliki skupini:

- storilci spolnih deliktov zoper odrasle,
- storilci spolne zlorabe zoper otroke.

6.1. STORILCI SPOLNIH DELIKTOV ZOPER ODRASLE

Izvajajo predvsem posilstva in posilstvu podobne oblike nasilja.

Splošna asociacija v povezavi s storilci spolnih deliktov je njihova obsedenost s spolnostjo in posledična nasilnost. Vendar to ne drži.

Društvo za nenasilno komunikacijo opredeljuje, da »spolni odnos in orgazem ni prvi in edini cilj spolnega nasilja, pač pa je, tako kot v primeru psihičnega in fizičnega nasilja, bistveno dokazovanje premoči in popolne kontrole nad žrtvijo. Posiljevalci hočejo s tem, da spolno občujejo z osebo, ki tega ne želi, v prvi vrsti dokazati, da so močnejši in obvladujejo žrtev, spolna sla je drugotnega pomena. Včasih spolne potrebe pred posilstvom sploh ne čutijo, čutijo pa potrebo, da bi žrtev ponižali in jo spravili v popolnoma podrejen položaj. Nekateri med posilstvom sploh ne doživijo orgazma, doživijo pa ga kasneje, ko fantazirajo o poniževanju, žrtvinem strahu in moledovanju« (Društvo za nenasilno komunikacijo, 1999, str. 19).

»Posilstvo je ponavadi odraz neke psihološke disfunkcije, bodisi začasne, prehodne ali pa kronične ponavljajoče. Je vedno in v osnovi agresivno dejanje« (Groth, 1979, po Bartol, 1998, str. 289).

Holmes nasilje označuje kot orodje za doseganje primarnih motivov moči in agresivnosti. Agresivnost pojmuje v dveh oblikah, in sicer instrumentalno in ekspresivno seksualno agresivnost.

»Pri instrumentalni agresivnosti razume agresivnost kot orodje za obvladovanje žrtve.

Pri ekspresivni agresivnosti pa pomeni agresivnost oz. dejanje storilca, da fizično in psihično rani in prizadene žrtev.

Mit, da so posiljevalci duševno moteni in izhajajo iz socialnega obrobja, seveda ne drži.

Prav tako ne drži, da je odločilnega pomena pri posilstvu spolna privlačnost in iz tega izhajajoča izbira žrtve. Dejstvo je, da je sama spolna privlačnost nepomembna. Rizični dejavnik na strani žrtve je njena dostopnost in ranljivost.

Knight in Prentky (1987) sta posilstva uvrstila v štiri skupine:

- posilstvo, povezano z jezo,
- posilstvo, povezano z močjo,
- sadistično posilstvo,
- izkoriščevalsko posilstvo.

V prvo kategorijo spada tisti storilec, za katerega je značilna preusmerjena agresija. Njegov namen je trpinčenje žrtve. Posiljuje zato, da bi se maščeval vsem ženskam.

V odnosu do žensk je ponavadi ambivalenten, dojema jih kot sovražne, zahtevne, nezveste. Posledično je tudi seks zanj nekaj umazanega, grdega, žaljivega. Razlog za tako dojetje lahko izvira iz kaotičnega otroštva. Izvira iz družine, za katero bi težko rekli, da je normalna. Več kot polovico so starši fizično zlorabljali. V 80 % so izvirali iz ločenih družin. Zaradi izkušenj s pomembnimi ženskami v njegovem življenju, kot je mama, je adaptiral negativna in sovražna čustva do žensk.

Sicer velja za socialno spretnega in ima pogosto urejeno življenje. Ima redno zaposlitev, morda je poročen. Kot mnogi posiljevalci ni agresiven do svoje žene. Da ohranja videz »machota«, si občasno najde tudi ljubice. Rad se ukvarja s športom. Njegov poklic je razburljiv, kot je na primer delo policista ali dirkača. Prijatelji poročajo, da je hitre jeze. Razlog za njegovo jezo pa ni nujno ženska, lahko je krivo okolje, v katerem živi, in ljudje, ki ga obdajajo oz. ga zavračajo.

Za posilstvo se se lahko odloči po prepiru doma. Torej to ni načrtovano. Posilstvo ni seksualno dejanje. Primarni odraz je jeza, namen je žrtev poškodovati.

Za objekt izbruha nasilja si rad izbere ženske, ki so samostojne in uspešne. Način, na katerega izvede posilstvo, pa je za žensko zelo ponižujoč, kar je povezano z njegovim dojetjem ženske. Med posilstvom bo žrtev brcal, raztrgal ji bo obleko. Uporabil bo orožje, ki bo na voljo, vključno z rokami, nogami in pestmi. Izbral si bo spolne položaje, ki manifestirajo degradiranje žensk« (Holmes, 1989, str. 106–108).

»V drugo kategorijo spada posiljevalec, ki preko seksualnega dejanja skuša uveljaviti svojo avtoriteto, moč in dokazovati svojo identiteto. Je najmanj socialno kompetenten od vseh tipov posiljevalcev. Tak človek je navidezno neaktiven in umirjen, socialno zatiran in neuspešen pri ženskah. Ima malo prijateljev. Sebe nizko vrednoti, kljub vsemu je prijazen. Zanj je značilno, da je samski ali pa živi pri starših. Od staršev je ponavadi mati dominantna in agresivna.

Ponavadi izvira iz klasične družine, ki pa je v 40 % problematična. V šoli je imel težave. Zanj je značilna nižja izobrazba, zaradi česar je zaposlen v služabniškem poklicu, kjer velja za zanesljivega in vestnega uslužbenca.

Za ta tip je značilno, da so prisotne še razne oblike seksualnih deviacij, kot so ekshibicionizem, voajerizem ali fetišizem.

Rad fantazira o tem, kako si ga žrtev želi in uživa v seksu z njim, morda jo pred samim dejanjem zasleduje.

Sicer pa samo dejanje ni tako nasilno kot pri ostalih dveh tipih posiljevalcev. Glavni namen posilstva je dvig osebnega statusa. Namen je primarno seksualen. Seksualni akt je sredstvo, ki opredeljuje posiljevalčevo pomembnost. Kontrola nad žrtvijo izbriše njegovo nepomembnost, zato bo uporabil le toliko moči, da bo žrtev obvladal. Ni redkost, da zbeži, če pri žrtvi naleti na prevelik odpor.

Pred dejanjem se lahko zgodi, da bo žrtev vljudno prosil, naj si sleče oblačila, razkril bo le tiste dele telesa, ki so za seksualni akt potrebne. Morda bo žrtev naslednji dan poklical in se pozanimal o njenem zdravstvenem stanju. Kot sem že omenila, rad tudi fantazira, da žrtev ob njem uživa. Znan je primer, ko je posiljevalec žrtvi obljubil, da se naslednjo noč vrne. Takrat ga je pričakala policija.

Čeprav za ta tip velja, da ni agresiven, se lahko agresija stopnjuje od posilstva do posilstva, dokler ni ujet. Orožje, ki ga pri tem uporablja, so ponavadi stvari, ki jih najde v žrtvinem stanovanju. Domov rad vzame tudi kak suvenir« (Holmes, 1989, str. 103–105).

V tretjo kategorijo spada storilec, ki spolno vzburjenje doživi preko psihičnega in fizičnega mučenja žrtve. »Primarni namen je izživetje seksualno-agresivnih fantazij. Pri njemu se je oblikovala usodna povezava med agresivnostjo in spolnim užitkom. Ta storilec je najbolj nevaren. Posledica posilstva je lahko tudi umor. Žrtve dojema kot nekaj, kar je potrebno kaznovati, uničiti. Mnogi storilci imajo antisocialno osebnost, zanj značilna slaba kontrola vedenja in nizka frustracijska toleranca.

Ni redkost, da tak posiljevalec tudi sam izhaja iz takšne družine. To pomeni, da je v otroštvu bil tudi sam žrtev nasilja in da ima družina zgodovino spolnih deviacij, morda tudi posilstev. Že v otroštvu je imel probleme s spolnostjo. Prekomerno masturbiranje, voajerizem in promiskuiteta so vsi indikatorji mladoletne spolne patologije.

Ta tip storilca je ponavadi poročen in velja za dobrega družinskega človeka. Živi v dobri okolici, kjer je malo kriminala. Ima dobro službo in ima nadpovprečno izobrazbo.

Za proces profiliranja take osebnosti je pomembno, da je zanj značilna kompulzivnost. To demonstrira preko osebnega pristopa in svojega avta. Ta je vedno čist in dobro oskrbovan.

Značilno je, da je inteligenčen in verjetno nima policijske kartoteke. Razlog za to je predvsem v tem, da vsako dejanje skrbno načrtuje.

Antisocialna osebnost, poznavanje policijskega dela, inteligenca in skrbno planiranje so vzroki, zaradi katerih ga je izredno težko ujeti. Posilstvo je zelo ritualno obarvano.

Sadistični posiljevalec pri zasledovanju žrtve uporablja svoj avto. V njem ima po navadi spravljeno svojo opremo za posiljevanje. Za razliko od drugih tipov posiljevalcev da velik pomen na izbiro žrtve. Pri tem je pomembno, da ga nihče ne vidi.

Žrtev bo odpeljal nekam, kjer ima nadzor nad situacijo. Pri tem bo uporabil razne pripomočke, ki ne služijo le nadziranju žrtve, temveč predvsem ustrahovanju in teroriziranju. Žrtvi bo do potankosti povedal, kaj namerava storiti. Ko bo žrtev napadel, jo bo morda klical po imenu svoje žene ali matere.

Zaradi svoje kompulzivne osebnosti je zelo pomembno, da posilstvo poteka po načrtu. Pomembno je tudi, da mu žrtev govori določene stvari, da po vrstnem redu potekajo določeni spolni akti in podobno.

Če storilec ni kmalu prijet, bo sčasoma svojo prihodnjo žrtev umoril. Ko pride do te točke, uporabi bolj učinkovite metode zasledovanja in mučenja žrtve.

Sadistično posilstvo je najredkejši tip« (Holmes, 1989, str. 110–114).

V zadnjo kategorijo spada izkoriščevalsko posilstvo. Storilec tega tipa preko nasilja izraža svojo moškost in moško prevlado. Je mnenja, da so moški superiorna bitja in da ima pravico do posilstva samo zato, ker je moški.

Tudi ta tip posiljevalca izvira iz neurejenih družinskih odnosov. Trije od štirih so bili v otroštvu žrtve fizičnega nasilja.

»Zanj je značilno, da mu zunanji videz veliko pomeni. Rad se kričeče oblači. Tudi njegov avto je vpadljiv, morda športen ali takšen, ki je v njegovi družbi popularen.

V barih je reden gost. Tam je poznan kot nekdo, ki vedno poskuša najti žensko družbo. Velja za hrupnega gosta, ki se na vsak način skuša prezentirati kot »macho«.

Verjetno opravlja takšen poklic, ki spada med bolj moške, kot je na primer delo na področju stavbarstva ali delo v policiji. Uniforma mu predstavlja del macho videza.

Za žrtve je značilno, da so izbrane priložnostno. Izbira jih v barih.

Njegov napad je mešanica verbalnega in fizičnega nasilja. Večjo moč bo uporabil v primeru, če se bo žrtev upirala. Posilstvo obsega razne žaljive spolne akte. Od žrtve bo na primer zahteval, da po analnem odnosu takoj preide na oralni spolni odnos. Obleko bo žrtvi iztrgal iz telesa, ker je mnenja, da je ta v prihodnosti ne bo potrebovala. Velja tudi, da je lahko žrtev napadena večkrat. Ni redkost, da tudi sama zahaja v isto družbo kot posiljevalec.

Ponavadi je poročen ali ima ljubico, vendar ga prevzemajo občutki, da mora posiljevati. Njegova agresivnost bo naraščala od posilstva do posilstva. Sčasoma bo s sabo začel jemati orožje. Vse to kaže na dejstvo, da svoja dejanja načrtuje.

Svoje identitete ne bo prikrival. Tema, maske ali zakrivanje oči žrtvi niso potrebni. Po posilstvu se žrtvi ne bo opravičil, zbiral suvenirjev ali pisal dnevnika« (Holmes, 1989, str. 108–110).

Druge klasifikacije pa poznajo še nekatere tipe posiljevalca, npr. **impulzivni posiljevalec**. V bistvu gre za priložnostnega posiljevalca, ki izrabi žrtev, če je ravno na voljo. Ponavadi je to povezano s storitvijo katerega drugega kaznivega dejanja. Zanj je značilna splošna kriminalna kariera (Bartol, 1998).

Poznamo pa tudi **množična posilstva**, kot npr. tista, ki jih izvršujejo člani band. To posilstvo je povezano s socialnim potrjevanjem posameznika. Scully in Maroll (1985, po Kron, 1992) sta to posilstvo imenovala »rekreativni in avanturistični seks«.

Številčna premoč pri skupinskem posilstvu naj bi bila dokaz surovega namena. Hkrati je tudi dokaz moške povezanosti, dokaz hotenja, da bi žrtev ponižali ne samo s samim dejanjem posilstva, temveč tudi z anonimnim množičnim napadom. Podobne vrste posilstev so značilne za vojne razmere (primer Bangladeša in Vietnama). Moški posiljujejo v skupinah, v katerih so anonimni in varni. Za ozadje jim služi vojska samih moških, s katero čutijo močno moško povezanost.

Na tovrstna posilstva se redko gleda kot na znak duševne neuravnovešenosti. Pri tem je zanimiva pripomba dr. Guttmacherja, ki omenja posilstvo kot drugačno dejanje plenjenja (Brownmiller, 1988).

Posilstvo na zmenku se razlikuje od nekaterih vrst posilstva predvsem zaradi dejstva, da obstaja med storilcem in žrtvijo nek naklonjen odnos. Pomembno je predvsem, da ni nujno, da je žrtev posiljena na prvem zmenku, njun odnos lahko traja dalj časa.

Splošno prepričanje ljudi je, da se posilstvo ne more zgoditi z nekom, ki ga poznaš. Takšna razmišljanja povzročijo, da začne žrtev dvomiti o sebi in da družba zmanjšuje krivdo storilca. V neki raziskavi v srednji šoli je bilo 43 % fantov in 32 % deklet prepričanih, da je spolno nasilje upravičeno, kadar se par že dalj časa druži (Giarrusso, Johnson, Goodchilds, & Zellman, 1979).

Večina ljudi je prepričana, da je ženska globoko v sebi vedela za namene moškega.

Raziskovalci teh posilstev so pojav poskusili pojasniti preko tradicionalnih norm zmenka. Mnenja so, da se ta vzorec do danes ni veliko spremenil. Po tem vzorcu naj bi imel moški

tekom zmenka dominantnejšo vlogo. K temu spada povabilo na zmenek in načrtovanje večera v skladu s svojimi financami. Po drugi strani naj bi bila ženska prijetna in atraktivna. Ta pravila zmenkarij, po katerih se družba zgleduje, velikokrat vodijo v prisilni spolni odnos. En izmed razlogov je ta, da pravila moškega postavijo na mesto sprejemanja odločitev.

V študiji sta Muehlenhard in Linton (1987) obravnavala štiri faktorje, ki so povezani z razlikovanjem moči na zmenku. Ti so: kdo koga povabi na zmenek, kdo zmenek plača, kdo pelje in kako dobro se poznata. V primeru, da moški plača za zmenek, sta Korman in Leslie (1982) zapisala: »Več denarja moški na zmenku zapravi, bolj si prilašča pravico do spolnega odnosa« (Allison et al., 1993, str. 73–76).

Posilstvo zakonca je bilo dolgo časa zanemarjeno. Ljudje niso razmišljali o možnosti, da bi mož lahko posilil svojo ženo.

Strokovnjaki so ugotovili, da je za može, ki svoje žene posiljujejo, značilno tudi pretepanje soproge. Zanje je to način življenja. Posilstvo sledi pretepanju in predstavlja način poniževanja žene. Pogosto so posiljene s predmetom. Povod za posilstvo je ponavadi neka malenkost. Psiholog Groth je ta tip imenoval posilstvo zaradi jeze.

Drug tip posiljevalca je mož, ki ženo posili zaradi dolgo trajajočega spora, povezanega z nekim spolnim aktom. Ta se čez čas spremeni v prisilo. Zanje je značilno, da nasilje traja kratek čas in je namenjen za dosego spolnega odnosa.

Obstaja pa še obsesivni posiljevalec. Zanj je značilno, da je obseden s spolnostjo. Zbira pornografijo in jo pogosto tudi preko svoje žene ustvarja. Spolno vzburjenost dosega preko perverznih spolnih aktov, v katere sili svojo soprogo (Allison et al., 1993, str. 94).

Nacionalna raziskava o nasilju v zasebni sferi iz leta 2010 je pokazala, da je spolno nasilje v intimnem razmerju doživelo 6,5 odstotkov anketiranih Slovenk. Najpogosteje so to ženske od 30. do 49. leta starosti, čeprav nasilje doživljajo tako mlade ženske kot tiste častitljivih let. Med pokrajinami je še posebej opazna Dolenjska, kjer je spolno nasilje že doživelo več kot 30 odstotkov anketirank (<http://www.jana.si/2012/02/posiljene-doma/>).

V Sloveniji je za kaznivo dejanje zoper spolno nedotakljivost, ki je storjeno proti osebi, s katero storilec ali storilka živi v zakonski ali zunajzakonski skupnosti, značilno, da se pregon začne na predlog.

Naj omenim še **posilstva, ki se dogajajo v zaporih**. Danes obstaja že veliko gradiva o tej problematiki, obravnavajo jo tudi mnogi filmi.

Nekoč so za homoseksualna posilstva mislili, da je značilno za sprevrženo brutalnost peščice paznikov ali da gre za nekakšno »infekcijo«, ki jo je nekaj homoseksualcev širilo med zaporniki. Takšen zastarel pogled je že zdavnaj nadomestilo dejstvo, da je posilstvo v

zaporu izkazovanje moči v povsem moškem, avtoritarnem okolju, v katerem je mlajši, šibkejši sojetnik navadno prvič obsojen, prisiljen igrati vlogo, ki je v zunanjem svetu dodeljena ženskam.

Homoseksualna posilstva v zaporu, piše Davis, ne moremo pripisati prvenstveno potrebi po spolnem zadovoljevanju, ker je avtoerotična masturbacija »veliko preprostejša in bolj normalna«. Zdi se, da je pri posilstvu prvi cilj osvojitve in ponižanje.

Davis (po Brownmiller, 1988) poroča, kako je bil s svojimi sodelavci presenečen nad dejstvom, da se moški, ki v zaporu posili drugega moškega, nima za homoseksualca niti ne misli, da je sodeloval v homoseksualnem aktu. Zdi se, da to izhaja iz osupljivo primitivnega pojmovanja seksualnih odnosov, po katerem je moški tisti partner, ki je agresiven, homoseksualen pa tisti, ki je pasiven (Brownmiller, 1988).

Primere posilstev so poskušali v nekaterih mehiških zaporih odpraviti s tem, da so zapornikom omogočili stike z ženskami (zaročenkami, ženami ali prostitutkami).

A bistvo problema se seveda nahaja drugje, tako da ta dobronamerna poteza ni obrodila pričakovanih sadov.

6.2. STORILCI SPOLNIH DELIKTOV ZOPER OTROKE

»Spolna zloraba otroka je grozljivo kriminalno dejanje. Še toliko bolj to velja za Cerkev, kjer naj bi duhovniki posebno pozornost namenjali prav skrbi za otroke in mladostnike.«
(predsednik Nemške škofovske konference Robert Zollitsch)

Kazniva dejanja spolne zlorabe otrok so dejanja z največjim črnim poljem. Vzrok temu je tudi dejstvo, da je to problem, ki se ponavlja dogaja znotraj družine.

»Kadar prihaja do spolnega nasilja v družinske krogu, kjer je lahko storilec ožji ali širši družinski član, mogoče tudi družinski prijatelj, je zelo pogosto po izvršenem dejanju oškodovanec pritegnjen v nekakšno »skrivnost«, ki naj ostane samo njuna-med storilcem in oškodovancem« (Munc, 2010, str. 368).

O spolni zlorabi otrok govorimo, ko neka odrasla oseba ali oseba, večja od otroka, uporabi svoj položaj, vpliv in moč nad otrokom, izrabi njegovo zaupanje in spoštovanje z namenom, da ga zavede v spolno dejanje.

Svetovna zdravstvena organizacija (WHO, 2003) meni, da je spolnih zlorab več vrst:

- ne gre samo za prisilni spolni odnos, temveč tudi otipavanje otrokovih spolnih organov ali siljenje otroka, naj se dotika spolnih organov odraslega,
- samozadovoljevanje pred otrokom,
- siljenje otroka, da gleda pornografske filme ali slike,
- zahteva, da je otrok navzoč pri spolnem odnosu odraslih,
- otroška prostitucija (internet).

Pri nas ima vsako peto dekle in vsak sedmi fant izkušnjo spolnega nasilja

(<http://www.drustvo-sos.si/dobro-je-vedeti/spolno-nasilje-nad-otroki-in-mladostniki>).

Storilci so praviloma povratniki.

»Storilci so ljudje, ki potrebujejo občutek moči in kontrole nad drugimi. Nekateri pri otroku, mladostniku ali mladostnici iščejo odobravanje, potrjevanje in občudovanje, zato ne uporabljajo sile, temveč jih zavajajo, drugi svoje dosežke s silo in ustrahovanjem. Svoja dejanja opravičujejo na različne načine. Nekateri mislijo, da v svoji družini lahko počnejo, kar hočejo. Spolno zlorabo si razlagajo kot učenje o spolnosti ali izraz velike ljubezni do otroka« (Društvo za nenasilno komunikacijo, 1999, str. 25).

Obstajata dva osnovna tipa (Bartol, 1998; Burgess et al., po Holmes & Holmes, 1996; Collins, 1999):

- situacijski tip storilca,
- preferentni tip storilca.

V prvo kategorijo spada človek, ki zlorablja otroke zaradi občutka odtujenosti v svetu odraslih. To je povezano s povečano stopnjo stresa, ki nastopa epizodično. Otroški svet je zanj bolj sprejemljiv in manj ogrožajoč. Zloraba je povezana s prej omenjenim stresom in s situacijo.

Ta tip storilca predstavlja $\frac{2}{3}$ spolnih zlorab otrok. Narava odnosa je z otrokom pseudo odrasla, zlorabljanje pa je impulzivno (McLachlan, 1999; po Ward et al., 1995).

V to kategorijo spadajo štiri vrste storilcev:

- regresivni tip,
- moralno nediskriminativen tip,
- spolno nediskriminativen tip,
- osebno neadekvaten tip.

Regresivni tip se v nekem trenutku v življenju znajde na točki, ko začne dvomiti vase, predvsem v svojo spolno usmerjenost. To je povezano s številnimi neuspehi v življenju na poklicnem področju, v partnerskih odnosih, pri zlorabi alkohola, seksualnih neuspehih.

Otrok je zanj nadomestek za odraslega spolnega partnerja. Moralno nediskriminativen tip je storilec, za katerega je značilno, da si otroka izbere, če nastopi priložnost, po principu »zakaj pa ne«.

Uporablja mnoge prevare, manipulacije in vabe. Zna biti tudi nasilen. V družbi je neprepoznaven kot storilec.

Že sama opredelitev tretjega tipa storilca nam pove, da je spolno nediskriminativen in da je zanj značilno, da rad seksualno eksperimentira.

Osebnostno neadekvaten ali osebnostno neskladen tip je socialno izoliran, značilna je nizka socialna zrelost in umaknjenost vase.

Za odnos z otrokom se odloči zaradi primarne negotovosti in impulzivnosti.

V drugo kategorijo spada preferentni tip storilca, ki je primarno orientiran k otrokom. Na tem mestu govorimo o pedofilih.

Pedofilijo razumemo kot motnjo spolne zrelosti. Osebe s tem nagnjenjem večkrat doživljajo sebe na infantilni način, zato v erotičnih stikih težijo k osebam, ki so jim v duševnem pogledu podobne.

Kolikor poznamo razširjenost pedofilije, so njene žrtve pogosto lastni otroci ali posvojenci. Znano je mnogo primerov, ko se pedofil poroči z materjo otrok, da bi imel lažji dostop do njih. Mnogi potujejo v manj razvite vzhodne države, kjer je močno razvita otroška prostitucija, kot npr. v Tajsko, Filipine, južno Korejo.

Poznamo več vrst pedofilov:

- fiksiran tip,
- storilec, ki zapeljuje,
- sadistični pedofil.

Fiksirani tip storilca sebe doživlja kot otroka in na tak način tudi z njimi vstopa in vzdržuje stike (McLachlan, 2000).

Tudi sicer svoje potrebe zadovoljuje na ravni otroka. Ta tip storilca skrbno načrtuje zlorabo. Ponavadi si uredi življenje tako, da ima zagotovljen dostop do otrok. Na splošno je zanj značilna otroško preferirana seksualna usmerjenost.

Z vidika psihoseksualnega razvoja ni dosegel nivoja seksualne zrelosti, zato ni sposoben vstopati v normalna intimna razmerja z odraslimi partnerji.

Na splošno stike z odraslimi doživlja anksiozno, z vrstniki ima malo stikov.

Spolna zloraba otroka je pri njem redka, do nje pride v dalj časa trajajočem, tesnem odnosu.

Do otroka ni agresiven.

Storilec, ki otrokom dvori, ponavadi odkrije svoj spolni interes do otrok že v času adolescence. Zaznavna nagnjenja do praviloma pet let mlajših otrok se pričnejo približno s 16. letom starosti (Kobal, 2000).

Otrokom prinaša darila in jim naklanja veliko pozornosti. S fiksiranim storilcem imata veliko skupnih karakteristik. Oba sta na nizki stopnji psihoseksualnega razvoja in ponavadi izbirata dečke.

Sadistični pedofil je agresivna, antisocialna oseba. Zloraba se ponavadi konča z umorom otroka, ki ga pred smrtjo muči. Izbira otroke, ki jih ne pozna. Značilno je, da otroku ne dvori in se ne trudi z njim vzpostaviti stikov. Ponavadi otroka zasleduje in ga ugrabi. Zloraba je načrtovana in povezana z ritualom.

Po Holmesu je za sadističnega pedofila pomembna zveza med spolno gratifikacijo in smrtonosnim nasiljem. Vendar Hirdova ob tem poudarja, da spolna privlačnost za otroke ni pogoj za spolno zlorabo otroka.

Storilec, ki se odloči za zlorabo, najprej poišče primerne otroka. Z vztrajnostjo in potrpežljivostjo čaka na otroka kot mačka na svoj plen. Išče namreč takega, pri katerem bi lahko razvil odnos zaupanja in odvisnosti.

To je najlažje z otrokom, ki mu lahko nudi nekaj, kar mu primanjkuje. Samozavestni otroci ponavadi niso žrtve. Po izbiri otroka preuči njegove potrebe, ki so ponavadi pomanjkanje družbe in samozavesti, in v skladu z njimi oblikuje svojo strategijo (Waiss, Gallé, 2000).

Primer takega načina je tovarštvo – otrok se bo ob njem počutil odraslega. Zaradi občutka pripadnosti, ki mu ga nudi storilec, se kmalu nanj naveže.

Način, ki ga storilec izbere, je podlaga, na kateri gradi svoj odnos zlorabe.

Strategija, ki jo storilec izbere, ima več stopenj. Po izbranem odnosu sledi stopnja omrežitve.

Storilec na primer z raznimi dvoumnimi šalami otroka vpelje v svojo intimnost.

Vse je po naključju, zaradi česar se otrok sramuje. Pri tem mu ponudi roko s tem, da ga potolaži, da se mu pred njim ni treba ničesar sramovati.

Naslednja stopnja je osamitev. To v praksi pomeni, da se trudi, da bi otrok v njem videl edinega prijatelja in zaupnika. Storilec to stori ponavadi tako, da zaneti prepir oz. ustvari prepad med otrokom in tistim, ki je otroku pomemben.

Storilec z otrokom preživi veliko časa, zaradi česar se otrok čuti njemu dolžan. V zameno mu skuša v mnogočem ustreči.

Ključna faza je nadzor nad njegovim okoljem. Morda se celo preseli v njegovo sosesko. Sedaj se lahko začne spolna zloraba. Tako pripravljen otrok se ponavadi zlorabi ne upira. Prijatelju hoče ustreči. Zaupa mu in verjame, da on bolje ve, kaj je prav. Storilec je sedaj dosegel svoj cilj in omogočil, da mu je otrok na voljo. Temu se strokovno reče vzdrževanje odnosa (Waiss, Gallé, 2000).

Tudi v tem primeru bo uporabil mnoge strategije: načrtoval bo situacije, v kateri bo prišlo do zlorabe po naključju, morda bo otroka podkupil, sprevračal bo dejstva, po potrebi bo uporabil grožnje ali pa bo otroku naložil odgovornost za zlorabo – v primeru, če bo otrok hotel iz situacije pobegniti (Waiss, Gallé, 2000).

Pri tem naj še enkrat omenim, da storilec že od samega začetka gradi odnos zaupanja, ki bi mu dovoljeval izvajanje spolnih zlorab. To pa hkrati pomeni, da tak odnos lahko traja leta in ostaja skrit pred očmi drugih.

To ne velja za sadističnega pedofila, ki meri na posamezne zlorabe in se ne trudi graditi odnosa z otrokom.

6.3. ŽENSKÉ STORILKE

»Ko omenjamo spolne zlorabe, imamo ponavadi predstave o tem, da nasilje nad nemočnim človekom izvaja moški. Šele sredi osemdesetih let je družba začela razbijati ta tabu. Izkazalo se je, da je delež storilcev manjši, kot je nekoč veljalo. O storilkah se v preteklosti namreč ni posebej poročalo. Danes se številka giblje okoli 20 %.

Ljudje si težko predstavljajo način, kako ženska spolno zlorablja. Če vzamemo za primer posilstvo kot enega izmed hujših načinov spolnega zlorabljanja, potem ženske dejansko ne morejo zlorablјati« (Waiss, Gallé, 2000, str. 48).

Vendar kot sem že prej omenila, pri spolni zlorabi sama združitev ni bistvenega pomena in do nje v mnogih primerih ne pride. Pomembna je narava odnosa, ki je v večini primerov izkoriščevalska. Izkoriščanje pa je nekaj, česar je vsakdo sposoben.

»Ženske imajo pri skrbi za svoje otroke številne priložnosti za vključitev spolnega prestopka v otrokov vsakdan. Pri previjanju, kopanju ali igranju lahko mati draži nožnico ali spolni ud, pri ljubkovanju dopusti, da se sin ali hčerka »igrata« z njeno nožnico in jo preiskujeta. Težko je razumljivo, da lahko ženske, ki so otroka nosile v lastnem trebuhu in ga rodile, le-tega spolno zlorablјajo. Četudi je vez med materjo in otrokom še tako tesna, čeprav mati vedno čuti tudi bolečine in trpljenje otroka ter jih želi na vsak način preprečiti, je takšna empatija

prav pri spolni zlorabi izključena. Storilka tako kot storilec noče imeti občutka, da s prestopki otroka prizadene – sicer ne bi prišlo do spolnega izkoriščanja« (Waiss, Gallé, 2000, str. 48).

Pri tem se porodi vprašanje nasilja. Ali je ženska sposobna v taki meri izvajati nasilje kot moški? Ali dejansko gre za isto obliko nasilja?

V primeru spolne zlorabe, kjer je nasilje prikazano predvsem v obliki izkoriščanja, bi bil odgovor pritrdilen.

Oba uporabljata taktiko grajenja odnosa na osnovi zaupanja, katere cilj je na koncu izkoriščanje odnosa, ki vodi v spolno zlorabo (Waiss, Gallé, 2000).

Ampak trditev, da ženske uveljavljajo svoje interese brez nasilja, se pokaže kot napačna.

Ženske izvajajo nasilje na bolj prefinjen način kot moški, če vzamemo za predpostavko da moški izvajajo predvsem telesno nasilje. Za dosego svojega cilja se ne poslužujejo pesti. Njihovo nasilje je prikrito, a zato nič manj travmatično za žrtve. Zapeljevanje, pozivanje k ljubezni in še mnogi drugi načini so dejansko načini prisiljevanja, zavitega v celofan (Waiss, Gallé, 2000).

Vsakdo, zlasti pa strokovni delavci oziroma delavke v zdravstvu ter osebje vzgojno-varstvenih in vzgojno-izobraževalnih zavodov, morajo ne glede na določbe o varovanju poklicne skrivnosti takoj obvestiti center za socialno delo, policijo ali državno tožilstvo, kadar sumijo, da je otrok žrtev nasilja (Zakon o preprečevanju nasilja v družini (ZPND)).

7. SPOLNO NASILNO VEDENJE OTROK

Povzeto po knjigi Johnson T. C. in Berry C. Children Who Molest

V tem poglavju bom posvetila pozornost spolni zlorabi otrok s strani vrstnikov. Pri tem sem uporabila knjigo Johnson T. C. in Berry C. Children Who Molest.

Na začetku naj omenim, da je potrebno neobičajno spolno vedenje ločiti od normalne otroške radovednosti, ki se razvije, ko otroci odkrijejo določene razlike med deklicami in dečki.

Je torej proces zbiranja informacij, ki traja omejen čas v katerem otroci podobnih let raziskujejo vizualno ali/in z dotikanjem drug drugega telo (po principu pokažem ti, če boš tudi ti meni).

To raziskovanje temelji na prostovoljnem sodelovanju in na otroku ne pušča globokih občutkov sramu, strahu ali anksioznosti. Če so otroci pri tem zasačeni, to vedenje začne pojenjati.

Pri otrocih, pri katerih so zaznali neobičajno spolno vedenje, so opazili impulzivno-kompulzivno in pogosto agresivno spolno vedenje.

To vedenje vsebuje dalj časa trajajoče poljubljanje in objemanje, simulacije spolnega odnosa, močno penetracija vagine ali anusa manjšega otroka s prsti, palicami ali/in drugimi predmeti (tudi s penisom).

Za tovrstne neobičajne spolne pojave pri otrocih so razvili program SPARK (The Support Program for Abuse Reactive Kids), ki so ga uvedli v Child Sexual Abuse Center v Childrens Institute v januarju leta 1985.

Obravnave v tem programu so deležni tudi starši oz. skrbniki, bratje in sestre in njihove žrtve.

»V razgovoru z otrokom želi terapevt ugotoviti:

- naravo spolnega odnosa,
- otrokovo sposobnost opisati svoje neprimerno spolno vedenje in razumevanje resnosti tega problema,
- terapevt želi doseči otrokovo željo po spremeni oz. odpravi tega vedenja,
- zanikanje ali minimaliziranje,
- ali je bil otrok seksualno ali psihično zlorabljen,
- otrokov razvoj in njegov intelektualni nivo,
- druge čustvene ali vedenjske težave, ki jih otrok želi opisati,

- kako se otrok počuti v družini,
- kako dojema svoj šolski uspeh in odnose z bližnjimi,
- če je primeren za skupinsko terapijo,
- če je individualna/družinska terapija potrebna.

Na ta način terapevt ugotovi, ali je otrokovo vedenje del normalnega razvoja ali je znak motnje.

V času evalvacije je otrok deležen sklopa normiranih testov. Ti so: the Roberts Apperception Test, the Peabody Picture Vocabulary Test, the Purdue Measure of Self Concept in the Nowicki Test of Locus of Control. Na tem mestu bom omenila le enega.

The Roberts Apperception Test (RAT) je projekcijski test, ki vsebuje 16 kart, ki opisujejo običajne situacije in konflikte v življenju otroka (npr. starševsko naklonjenost ali njihovo nestrinjanje, konflikte z bližnjimi, opazovanje golote, rivalstvo med brati/sestrami).

Otrok mora ob vsaki sliki povedati zgodbo.

Testni dosežek dopušča terapevtu splošen vpogled v otrokovo osebnost, kako dojema medsebojne odnose, omogoča definicijo problema in načina reševanja problema.

Po razgovoru z otrokom sledi temeljito izpraševanje staršev, ki traja približno tri ure.

Tema razgovora je otrokova seksualna, razvojna in izobraževalna preteklost, zdravstveno in psihološko ozadje otroka, poroke in ločitve v družini, kraji in ljudje, s katerimi je otrok živel, in seveda primeri, če je v preteklosti bilo v družini prisotno fizično, seksualno zlorabljanje ali zloraba alkohola.

Starši morajo izpolniti inventar spolnega vedenja, ki vsebuje preko petdeset opazovanih oblik spolnega vedenja pri otrocih.

Bistveno je dognati, kako zaskrbljeni so starši glede otrokovega neobičajnega spolnega vedenja. Tekom začetnega srečanja so vsi člani družine obravnavani najprej posebej in nato kot družina. Na ta način lahko terapevt oceni družinske interakcije.

Na skupni obravnavi terapevt vzpodbuja družino, da postavlja različna vprašanja. Obravnavana so spolna vedenja otroka, kakšni naj bi bili cilji programa (Berry, Johnson, 1989, str. 186-191).

7.1. SKUPINA OTROK Z NEOBIČAJNIM SPOLNIM VEDENJEM

Pri otrocih z neobičajnim spolnim vedenjem se psihično trpljenje in zmedenost kaže na različne načine.

Za obravnavo te problematike je potrebno psihične aspekte nasloviti direktno in v kontekstu skupinskega delovanja. V skupinski obravnavi je veliko govora o dejavnikih, ki pogosto prezgodaj in na grob način spolno stimulirajo otroke. Na tak način lahko identificirajo ta občutja in preprečijo škodljive posledice.

Otrok z neobičajnim spolnim vedenjem ima mnogo vedenjskih in čustvenih znakov globokega stresa. Dejansko so vsi ti otroci občasno jezni, zmedeni, depresivni in anksiozni. Nagnjeni so k boleznim, motnjam spanja, enurezi in enkoprezi. Ponavadi imajo malo prijateljev in so slabi v šoli. Izločeni so bili iz ene ali več šol. Mnogi med njimi so fizično agresivni do sošolcev in/ali staršev ali so uničili ali poškodovali tujo lastnino.

Starši jih opisujejo kot težavne, uporniške in nasprotujoče. Le malokdo od teh otrok je družaben, spoštovan ali izraža pozitivna čustva. Nihče od njih ni opisan kot povprečen otrok. Ti otroci se bodo morali naučiti mnogo spretnosti, da bodo sposobni uravnavati svoje napadalno vedenje. Naučiti se bodo morali družabenega vedenja, nadzora nagonov, postavljanje perspektiv, identifikacije, izražanja širokega spektra čustev, obvladovanja jeze, spoznavne strategije kontroliranja vedenja.

Področja, ki jih ti otroci morajo vsaj delno ozavestiti, vključujejo zaupanje, izdajo, skrivnost, krivdo, izgubo, samozaupanje, moč/nemoč, zmedo, strah, telesno podobo, odgovornost, spolne vloge, spolna čustva, zloraba drog ipd.

Z namenom, da bi otroci dosegli te spretnosti, so skupine oblikovane zelo strukturirano (Berry et al., 1989, str. 194-197).

Pri socialnem delu s temi otroki oziroma z njihovimi družinami, se moramo zavedati kaj je z njimi narobe. Dobiti morajo veliko podpore in pomoči pri pridobivanju drugačnih življenjskih izkušenj.

7.2. SKUPINA STARŠEV

Starši ponavadi tudi sami izvirajo iz disfunkcionalne družine z mnogimi problemi. V 80 % primerov so bili sami spolno zlorabljeni ali je bila zloraba prisotna v družini ali pri sorodnikih. Okoli 75 % jih je v preteklosti zlorabljalo droge ali alkohol ali je bila ta zloraba

prisotna v družini. Večina družin je sestavljena le iz enega starša. To je ponavadi mati, ki pogosto menjava partnerje. Polovica izvira iz srednje družbene lestvice, druga polovica pa iz nižje. Mnogi od staršev so depresivni, anksiozni in imajo fobije. Za večino sveta so te družine družbeno izolirane.

Začetna obravnavana problematika se nanaša na njihova čustva do otroka storilca. Pri tem so v veliko pomoč starši veterani. To so starši, ki so v skupini prisotni že dalj časa.

Skupina obravnava tudi zgodovino staršev: viktimizacijo, problematiko zlorabe v družini, zlorabo drog in alkohola, spolnost, spolnost doma, skratka vse teme, ki so prisotne tudi v skupini otrok. Pomemben poudarek je namenjen odnosu do otroka in vzgoji, vključno s spoštovanjem otrokove zasebnosti.

Posebni učni načrt človeške spolnosti je bil oblikovan ravno za takšno skupino staršev in otrok. Poslužujejo se inventarjev, ki ocenjujejo odnos in znanje otrok in staršev o spolnosti. Oblikovane so strukturirane aktivnosti, ki se nanašajo na prenos spolnih vrednot, spolnih stereotipov, prvi spolni odnos in spolno viktimizacijo. Vsebovane so skupne vaje z otroci z namenom, da se med njimi vzpodbudi komunikacija in se starše nauči, kako se pogovarjati z njimi o spolnosti.

Izkušnje so pokazale, da je potrebno starše vedno znova opozarjati, da ne oblikujejo situacij, ki bi lahko vodile v ponovno zlorabo.

Z namenom, da bi vzpodbudili dober pretok informacij med starši in terapevti, so ti vzpodbujeni, da pokličejo inštitut, kadarkoli imajo problem, o katerem se želijo pogovoriti (Berry et al., 1989, str. 198-200).

7.3. INDIVIDUALNA IN DRUŽINSKA TERAPIJA

Individualna terapija je nujna, kadar je nivo motnje visok, kadar obstajajo veliki notranji in zunanji konflikti in je oseba zelo defenzivna. Družinska terapija pa je pomembna zaradi odpravljanja motenj, ki so prisotne v družinskih odnosih. To še posebno velja za tiste družine, kjer otrok – storilec zlorablja svojo sestro/brata. Tovrstnih primerov je 50 % .

Program SPARK je oblikovan tako, da ohranja stike z družinami tudi po koncu uspešno zaključenega programa. Namen tega je zbiranje dolgoročnih podatkov za potrebe ocenjevanja programa in širitev znanja na tem področju.

Znano je, da je zelo malo otrok, ki so bili vključeni v ta program, ponovno zlorabljal.

Program SPARK je ena izmed redkih svetlih točk na področju obravnavanja neobičajnega spolnega vedenja pri otrocih. V svetu še vedno obstaja močno zanikanje resnosti tovrstne problematike.

Njihovo upanje je, da bo to vedenje nekoč izkoreninjeno in bodo delavci na področju policije, sodstva, socialnega dela in psihiatrije stopili skupaj in pomagali tej populaciji, preden postanejo mladoletni in nato odrasli storilci.

Prepričani so, da bi ti otroci brez njihove vpletenosti nadaljevali s takim škodljivim ravnanjem (Berry et al., 1989, str. 200).

7.4. RELACIJSKA DRUŽINSKA TERAPIJA

»Relacijska družinska terapija skuša v vsej svoji plastičnosti, ki zajema sistemsko, medosebno in intrapsihično sfero človeškega doživljanja, regulirati temeljni afekt, ki preveva in prežema vse odnose v njihovi nefunkcionalnosti in patoloških psihičnih vsebinah; pogosto so bili vzpostavljeni že v zelo zgodnji dobi ali pa bili vsajeni v človeško psiho preko travmatičnih odnosov in se znova pojavljajo v odrasli dobi, ker predpostavljajo primarni odnos z drugim, pa naj bo še tako boleč in travmatičen, ter v sebi nosijo upanje, da bo tokrat v novih odnosih možno te zaplete razrešiti. Zato relacijska družinska terapija te odnose najprej prebudi in jih naredi poznane. Potem z novim odnosom, ki je vzpostavljen med posameznikom in terapevtom oziroma zakoncema, družino in terapevtom, skuša spremeniti medosebne odnose oziroma spremeniti osnovni sistem regulacije afekta, ki vodi, usmerja ter ohranja te odnose, in narediti regulacijo afekta bolj funkcionalno« (Gostečnik, 2004, str. 7). Erzarjeva (2006, str. 16) navaja pet temeljnih pogojev za zdrav razvoj družinskega sistema, ki so:

- pripadnost, povezanost,
- zaupanje,
- dostojanstvo, spoštovanje,
- prepoznavnost,
- sočutje.

»Pripadnost je temelj družinskega sistema. Tako otrok kot starš si želita biti brezpogojno povezana. Erzarjeva piše, da zdrava in ovrednotena pripadnost pusti v otroku občutek, da ga nekdo nosi v svojem srcu tudi takrat, kadar on na to osebo niti ne pomisli ali je nanjo celo

jezen in jo sovraži. Zato je za otroka ena najhujših travmatičnih izkušenj prav ranjena pripadnost, torej zapuščenost s strani staršev. Ko se stik prekine, je otrokova najmočnejša obramba navidezna samozadostnost« (Erzar, 2006, str. 16).

Zaupanje v prvi vrsti pomeni sposobnost vživeti se v to, da drugi misli nate.

Zaupanje pomeni, da lahko otrok verjame, da mu bodo starši dali pristen odziv. Katastrofalen primer uničenega zaupanja so dvojna sporočila, kjer starši otroka čustveno manipulirajo. Takšni otroci bodo izrazito občutljivi za vsako sled zanikanja in prikrivanja ter čustvenega zavajanja v svetu. Posledično bodo imeli velike težave z zaupanjem ali pa se stalno znova znašli ob ljudeh, ko bodo zlorabljali njihovo zaupanje (Erzar, 2006).

Dostojanstvo pomeni, da lahko zaupaš svojim čustvom in si se sposoben od drugih učiti. V družini se to vidi v tem, v koliki meri so sposobni poslušati drug drugega.

»Kronično odtegotanje ljubezni otrokom, pretirano zaščitništvo, vzbujanje krivde in nepriznavanje otrokove perspektive ter čustev v otroku vzbudijo:

1. negativno dojemanje sebe, predvsem kot slabo podobo o sebi, nemoč in nizko samozaupanje;
2. podaljšana stanja samoobtoževanja, krivde in pretirane skrbi zase in družino ter
3. načine regulacije stresa na način, ki vodi v odvisnost (zasvojenost), inhibicijo in prilagajanje. Ti mehanizmi postanejo sčasoma trajne osebne poteze« (Cummings, Davies, Campbell, v: Erzar, 2006, str. 22).

Prepoznavnost v družini je ključna v odnosu staršev do vsakega otroka posebej. »Gre za sposobnost matere in očeta, da ob vsakem otroku razvijeta edinstveni stik, način ravnanja z njim, da ob vsakem otroku »osvojita« nov košček sveta. In ta košček bo prostor prepoznavnosti otroka« (Erzar, 2006, str. 23).

Sočutje velja za najpomembnejšo izmed vseh petih komponent.

» Sočutje prihaja v sistem na treh ravneh, najprej kot sočutje med možem in ženo, potem kot sposobnost začutiti otroka in mu dati prostor ter se mu dati na razpolago tako, da začuti pripadnost, razvije zaupanje, spozna svoje sposobnosti in dostojanstvo ter razvije prepoznavnost ob tem, ko se s svojimi danostmi vpiše na edinstveno mesto v družinskem sistemu in se sistem zaradi njegovega prihoda spremeni, ne pa da se mora otrok odpovedati dostojanstvu in prepoznavnosti ter izgubiti temeljno zaupanje vase, v druge in v svet, da lahko pripada sistemu. Tretja pot vstopa sočutja v sistem pa je vstop preko zunanjega sveta, ko družina, sistem, doživi sočutje od zunaj. Ta pot pomeni, da sistem sprejme vase nekaj

novega, zaradi česar se mora spremeniti njegova struktura in čustvene vezi« (Erzar, 2006, str. 23–24).

V nadaljevanju Erzarjeva razlaga, da je sočutje najbolj okrnjeno ravno v primeru travm in zlorab.

Sočutje v svojem temelju pomeni iskrenost in resnico. Zlorabljeni otroci pa so zaradi zlorab in travm ujeti v sistem laži in prikrivanj, ki onemogočajo sočutje s tem, ko ne dopuščajo svobode v odnosu. Terapija se tako začne najprej s priznanjem travme in se nadaljuje z gojenjem zaupanja med otrokom in terapevtom. Vzpostavitev zaupanja pomeni, da je otrok sposoben sprejeti svojo travmo in ta posledično izgubi na svoji razdiralni moči. Otrok tako prvič spozna brezpogojnost odnosa in se lahko poslovi od starega družinskega sistema (Erzar, 2006).

»Če hočemo v sistemu odpreti možnost za sočutje, je treba največ pozornosti posvetiti prav razvijanju občutka za resnico, pristnost in prepoznavnost, sploh pri otrocih, saj prav prepoznavnost omogoča, da lahko prepoznajo, kaj je resnično in kaj je zares novo, da niso samo ojačevalci čutenj, doživljanj in mišljenja svojih staršev in drugih odraslih vzornikov (Erzar, 2006, str. 26).

V relacijski družinski terapiji zaseda temeljni afekt pomembno mesto, saj gre za nezavedno čustveno dinamiko, ki najmočneje zaznamuje sistem in odnose. Temeljni afekt po Erzarjevi je temeljna energija sistema, ki poganja vso njegovo dinamiko in proces ter usmerja njegov razvoj (Erzar, 2006).

Gostečnik navaja, da obstaja šest afektov: jeza, strah, sram, gnus, žalost in veselje. Temeljni afekt je tisti, ki je najmočneje zaznamoval posameznikovo doživljanje odnosov s pomembnimi drugimi v zgodnji mladosti. »Temeljni afekt, ki je bil npr. ustvarjen na osnovi primarnega odnosa z materjo in očetom v zgodnji mladosti in ki predstavlja konstitutivni primarni odnos, nezavedno vedno išče podobne ljudi in situacije, v kateri se lahko ponovno v polnosti razvije in udejanji« (Gostečnik, 2012, str. 21). »Prav afektivna vsebina, ki obljublja stik, zahteva od posameznika, da ostane zvest temu temeljnemu afektu, ker je v njem skrita povezava, pa čeprav to pomeni, da bo sledil in ponavljal patološke in travmatične vzorce odnosov oziroma ohranjal afektivni psihični konstrukt (Gostečnik, 2012, str. 19).

Namen relacijsko družinske terapije je razrešitev temeljnega afekta, saj se posledično tudi vzpostavijo zdrave komponente, ključne za razvoj posameznika, ki so tesno prepletene s temeljnim afektom. »Kar spremeni sistem, ni uničenje afekta ali izginotje afekta, ampak regulacija afekta, razdelava čutenj in obogatitev čustvene dinamike sistema ter posledično

tudi povečanje in zavestna izgradnja temeljnih komponent zdravega razvoja, ki sistemu omogočajo integracijo izkušenj« (Fongay, 2002, Schore, 2003, v: Erzar, 2006).

8. ZDRAVLJENJE SPOLNIH NAPADALCEV

Storilci spolnih deliktov so ljudje, ki težko spremenijo svoje deviantno vedenje. Obstaja mnogo različnih programov obravnavanja. Študije iz leta 1994 so pokazale, da je tistega leta obstajalo 710 zdravljenj za odrasle in 684 za mladostnike. Terapevt se mora zavedati, da storilec po navadi o samem dejanju z nikomer prej ni spregovoril. Pod plastjo pretvez in minimiziranja kaznivih dejanj se ponavadi nahajajo občutki sramu, zmede in neustreznosti. Izjava, da igra empatični primanjkljaj pomembno vlogo pri izvajanju seksualnega spolnega napada, je hitro razširila uporabo urjenja empatije v terapiji spolnih napadalcev.

Na tem mestu bom omenila le terapije, ki jih navajajo Prentky, Knight in Lee (1997). Terapije kategorizirajo v štiri obširne sklope.

Prvi je evokativna terapija. Usmerjena je v njihovo pomoč, da razumejo vzrok in motivacijo njihovega seksualnega obnašanja. Poleg tega skuša vzbuditi v njih sočustvovanje do žrtve napada. Izvedena je lahko individualno, skupinsko, s partnerjem ali z družino.

Drugi je psihološkoizobraževalni pristop. Skuša odpraviti socialne in medosebne primanjkljaje preko skupinskega dela. Obsega številne strategije, med katere uvrščamo obvladovanje jeze, princip recidivne preventive in druga področja, med katera spadajo spolnost, miti glede spolnosti, partnerske zveze.

Tretja je medikamentna terapija. Temelji na zmanjšanju spolnega vznburjenja in deviantnih spolnih fantazij preko uporabe antiandrogenov in antidepresivov.

Zadnji je spoznavno-vedenjski princip. Osredotoča se na spreminjanje prepričanj, fantazij, stališč in racionaliziranja, ki opravičujejo in omogočajo nepretrgano, nasilno spolno vedenje. Avtorji menijo, da je gotovo učinkoviteje, če so terapije kombinirane. Strinjajo se, da je dolgoročno najbolj učinkovit pristop spoznavno-vedenjski, občasno v kombinaciji z medikamenti.

Ti pristopi so osredotočeni predvsem na odpravljanje škodljivega vedenja. Izkazalo pa se je, da to ni glavni problem. Najpomembnejše je, da je zagotovljena ustrezna preventiva, ki prepreči, da se takšno vedenje v določenih okoliščinah po določenem času ne ponovi.

Podobno je pri dieti. Večina diet ima uspešen princip pri zmanjševanju telesne teže, vendar ponuja malo za to, da bi preprečila vrnitev v stare navade (Prentky et al., 1997).

Veliko obeta recidivna terapija, katero smo omenili že pri psihološkoizobraževalni terapiji. Program je oblikovan tako, da uči posameznike, kdaj pričakovati in kako se spopasti z recidivo.

Cilj preventive je, da storilci prevzamejo odgovornost za prestopke in izkoriščevalski odnos do žrtve. S tem programom se v najboljšem primeru zmanjša tveganje za ponovitev kaznivega dejanja, če:

1. Se storilec nauči podrobno obnoviti zgradbo in vzdrževanje odnosa spolne zlorabe ter pri tem prepozna svoje lastne dejavnosti načrtovanja in izvajanja zlorabe. *Pogosto se začne z bežno mislijo ali s sanjami o dogodku. Temu sledi izpopolnjena fantazija, vznburjen nato nadaljuje s samozadovoljevanjem. Pri tem si pomaga s pornografskim gradivom in fantazijami.*

Oseba začne spolno dejanje načrtovat, ki ga v zadnji fazi tudi izvede.

Recidivna preventiva omogoča, da osebe pri sebi prepoznajo to verigo in so jo sposobne pretrgati.

2. Se storilec nauči vživeti v žrtev, tako da spozna prestopke in odnos spolne zlorabe z vidika žrtve.
3. Storilec nato prevzame odgovornost za spolno zlorabo.
4. Se storilec stvarno ali simbolično sooči z žrtvijo in pri tem izreče odgovornost za svoja dejanja.
5. Storilec spozna rizične situacije za zlorabo. *Raziskave Pithersa in sodelavcev (Pithers, Kashima, Cumming, Beal in Buell, 1988, Pithers et., 1989) so pokazale, da posiljevalci pred samim dejanjem velikokrat izrabljajo alkohol in droge, navdaja jih občutek jeze. Pedofili so pred dejanjem anksiozni in depresivni. Obema skupinama je skupen občutek nizkega samovrednotenja*
6. Se storilec nauči primerno nadzorovati samega sebe ali vzpostavi nadzor tretjih oseb. *Nadzor nad na videz nepomembnimi odločitvami, kot npr. da se pedofil odloči, da bo šel na sprehod mimo otroškega igrišča.*
7. Se storilec za svoje težave, strahove; hrepenenje po moči in svoje spolne potrebe izdela drugačne, konstruktivne načine vedenja (Mathias Weiss, Ingrid Galle, 2001, str. 146).

Recidivna terapija zna biti zelo učinkovita, vendar brez motivacije posameznika ne gre. Zavedati pa se tudi mora, da se preventivno delo nikoli ne konča. Preventiva ni čudežno zdravilo, ki bo zagotovilo uspeh pri delu s storilci. Uspeh preventivnega dela, ki se kaže v številu povratnikov, je 50 %, medtem ko je število povratnikov v primeru brez ustrezne obravnave 80 %.

Nikoli ne moreš zagotovo vedeti, ali se je postopek spreminjanja mišljenja resnično notranje dotaknil storilca. Vsekakor bi morali vprašanje o uspešnosti oceniti neodvisni strokovnjaki, ki v programu niso bili udeleženi (Waiss, Galle, 2001).

Ne smemo pozabiti, da se recidivna preventiva začne po izbrani terapiji in teži k temu, da ohrani stanje, ki ga je oseba dosegla pri terapiji.

Mnogi ljudje so prepričani, da sodijo spolni nasilneži v zapor in da na tak način odslužijo kazen, ki si zaslužijo. Ne zavedajo se, da gre za ljudi, ki potrebujejo posebno obravnavo. To so ljudje, ki v mnogih primerih niso na določenih področjih življenja dosegli nivoja normale odrasle osebe. Razlogov zato je veliko. Mnogo jih je v otroštvu doživelo travmatično izkušnjo, ki je velikokrat podobna nasilju, ki ga sedaj tudi sami izvajajo. Mnogi so bili deležni neustrezne vzgoje.

Eksperimentatorji so med izvajanjem intervjujev z obsojenci opazili tendenco, da pojmujejo posiljevalci in storilci spolne zlorabe otrok lastno spolno zlorabo kot običajen del spolnega razvoja. Ko so jih vprašali, ali so bili kot otroci spolno zlorabljeni, je večina njih to zanikala. Ko pa so bili v nadaljevanju vprašani, kakšna je bila njihova prva spolna izkušnja, so opisovali potencialno prisilno spolno aktivnost z osebo, ki je bila pomembno starejša od njih (Overholser, Beck, 1988).

Avtorja Weiss in Gallé opisujeta, kako lahko odrasli na otroku dnevno izvajajo premoč preko prikrite in odkrite moči. Pri tem omenjata, da je prav prikrita moč tista, ki v razvoju človeka pušča največ škodljivih posledic.

Odkrita premoč pomeni, da se otrok podredi telesno močnejšemu. Naredi, kar mu je naročeno, vendar v svoji notranjosti ohrani svoje mišljenje.

Prikrita moč pomeni, da odrasli preko raznih strategij vplivajo na otrokovo doživetje in mišljenje. Odrasli na tak način zaobide otrokov jaz in ga razvrednoti. Ena takih strategij je posredovanje občutkov krivde. *Teta Erna pride na obisk. Med pozdravom privzdigne triletnega Maksa, ga stisne k sebi in ga posuje z vlažnimi poljubi. Maks se ob tem nakremži. Mama mu reče:*

»Nehaj se grdo obnašati, teta Erna te ima vendar rada, pa še čokolado ti je prinesla«. Maks ob materinih besedah začuti nepomembnost svojih občutij. Če bo hotel, da ga bodo imeli teta Erna in odrasli še naprej radi, se bo v prihodnje odpovedal svojim občutkom.

Čisto drugače bi bilo, če bi mama teti dejala, da Maksu to ni všeč, in ga vzela teti iz rok. Maks bi se na tak način naučil, da drugi jemljejo resno njegove občutke in se mu zaradi njih ni potrebno počutiti krivega (Weiss, Galle, 2001, str. 102).

Prikrita moč poškoduje in rani jaz nasprotne strani, dokler ga povsem ne izniči in uniči. Ta jaz se ne bo branil, ker ne bo prepoznal premoči. Prilagodil se bo, ne da bi vedel, da se prilagaja. Tako prilagojen jaz se bo izgubil. Vsakdo, naj bo to moški ali ženska, ki dvomi v svoj jaz, je v nevarnosti, da bo uporabil prikrite strategije moči ali postal njihova žrtev (Weiss in Galle, 2001).

Odvzem svobode se zdi primeren način kaznovanja predvsem za nas, vendar malo pomaga. To se pozna predvsem, ko oseba odsluži kazen in se kmalu vrne na stara pota. To samo pomeni, da resocializacija ni uspela oz. je dokaz, da tovrsten način obravnavanja ni dovolj, kar dokazujejo številni povratniki.

George in Marlatt (1989) sta ugotovila, da sam odvzem svobode brez terapije ne bo odpravil ponovne deviacije.

Navajata tri razloge:

1. Nasilna kontrola ne spodbuja ravno storilca, da bi poiskal pomoč, ker bi se rad spremenil.
2. Storilec še vedno ostane v stiku z deviantnim vzorcem razmišljanja preko fantazij.
3. Oseba lahko v zaporu nadaljuje s podobnim deviantnim vedenjem.

Drugače je v Angliji in na Nizozemskem, kjer se morajo storilci po zakonu udeležiti takšnega programa. V Nemčiji se lahko storilcu odredi pogojna kazen s pogojem udeležbe pri takšnem programu. S sodelovanjem v takšnem programu si lahko tisti, ki prestaja zaporno kazen, zagotovi proste izhode.

Mathias Weiss in Ingrid Galle sta pri delu s storilci ugotovila, da še noben storilec ni pokazal lastne pripravljenosti do razdelave spolne zlorabe. Zato se jima je edino smiselno zdelo izvesti delo pod pritiskom ali pod prisilo.

Lastna motivacija se pokaže šele po nekaj mesecih in je zasnovana na globokem, čeprav v naprej pogosto nezavednem hrepenenju človeka po tem, da bi odkril samospoštovanje in čast. A le redko kateri storilec bi to na začetku sam tako izrazil (Weiss, Galle, 2001).

Pri nas so načini obravnavanja storilcev omenjeni v zakonu o preprečevanju nasilja v družini. Omenjeni zakon pomeni pomemben korak naprej v obravnavi storilcev nasilja. Med drugim v 14. členu med naloge centra za socialno delo piše, da center za socialno delo **lahko** napoti povzročitelja nasilja v ustrezne izobraževalne, psihosocialne in zdravstvene programe, ki jih izvajajo organi in organizacije ter nevladne organizacije.

»Sistematičnega dela s storilci kaznivih dejanj v Sloveniji ni; obstajajo kvalitetni programi znotraj nevladnih organizacij (recimo Društvo za nenasilno komunikacijo), ki pa niso na

nacionalni ravni in tudi ne obstaja obveza obiskovanja takšnega programa recimo ob sodbi zaradi nasilnega kaznivega dejanja.

Sistematične obravnave nasilnih obsojencev tudi v slovenskih zaporih ni, večinoma gre tudi za storilce z izredno nizko motivacijo za spremembe svojega vedenja, saj so skozi čas že razvili nasilno identiteto« (Munc, 2010, str. 128–129).

Prva nevladna organizacija, ki je začela s programom svetovalne pomoči osebam, ki povzročajo nasilje pri nas, je Društvo za nenasilno komunikacijo.

Izvajajo tri tipe svetovalnega dela s storilci nasilja, in sicer:

- trening socialnih veščin za moške, ki povzročajo nasilje nad ženskami;
- svetovalno delo z osebami, ki povzročajo nasilje;
- Zmorem drugače – vodena skupina za mlade fante, ki se vedejo nasilno.

Pri delu izhajajo iz načela, da je nasilje naučen vedenjski vzorec in da se lahko vsakdo nauči bolj primernega načina odzivanja in reagiranja v različnih situacijah, brez uporabe nasilja.

Društvo za nenasilno komunikacijo je oktobra 2004 pričelo izvajati *Trening socialnih veščin za moške, ki povzročajo nasilje nad ženskami* (v nadaljevanju TSV). Za ta projekt so se odločili, ker menijo, da je treba organizirati alternativni program dela s povzročitelji nasilja nad partnerkami. Izkazalo se je namreč, da obstoječi sistem sankcioniranja nudi premalo možnosti, da bi povzročitelji nasilja nad partnerkami:

- sprejeli odgovornost za svoja dejanja,
- analizirali svoje vedenje in mišljenje,
- se seznanili z načeli zagotavljanja enakosti in enakopravnosti med moškimi in ženskami.

Program temelji na prepričanjih, da je povzročanje nasilja posledica zavestne in namerne odločitve posameznika, da bo z nadzorovanjem in zlorabo moči (uporaba katerekoli vrste nasilja) jemal moč drugi osebi. Dolžnost družbe in države je, da poda jasno sporočilo o nedopustnosti povzročanja nasilja. Program tako v večji meri temelji na ukrepih državnih institucij, ki povzročitelja soočajo s posledicami njegovega nasilnega vedenja in od njega zahtevajo, da nasilja ne povzroča nikoli več. V večini primerov so storilci na ta program napoteni z ukrepi sodišč, tožilstev ali centrov za socialno delo in v manjši meri po lastni notranji motivaciji. Deležni so 12 predavanj. Program je vsebinsko zastavljen na način, da bi moški, ki uporabljajo nasilje nad ženskami, prepoznali, kako določene vrednote ter stereotipi delujejo v odnosu do žensk in posamezniku z zmotnimi prepričanji dajejo dovoljenje za uporabo nasilja. Med predavanji in treningi dobijo uporabniki jasna sporočila,

kakšno vedenje bi bilo primerno. Po končanih predavanjih sledita še individualni razgovor z vsakim udeležencem in povabilo na nadaljnje individualno svetovanje. Lahko se tudi odločijo še za en cikel predavanj, kjer se predstavljene teme še poglobijo.

Za osebe z lastno motivacijo, ki prevzemajo odgovornost za povzročeno nasilje, imajo organizirana individualna tedenska srečanja. Individualno svetovanje poteka veliko bolj intenzivno. Za začetek je predvidenih deset setov, zastavijo se cilji in pričakovanja obeh strani.

Društvo za nenasilno komunikacijo izvaja program *Svetovalno delo s povzročitelji nasilja*, ki je namenjen osebam, ki ugotavljajo, da komunicirajo na načine, ki psihično, fizično, spolno ali drugače prizadenejo ljudi, s katerimi živijo, delajo ali preživljajo prosti čas. Njihovo delo je osredotočeno na povečevanje varnosti žensk in otrok, ki so najpogostejše žrtve nasilja v družinskih odnosih.

Večino nasilja nad ženskami povzročijo moški, s katerimi živijo (partnerji, bratje, očetje, očimi, sorodniki). Nasilje nad ženskami je problem, ki zahteva spremembe na družbeni ravni in na ravni posameznika, ki nasilje povzroča. Povzročitelji uporabo nasilja pogosto napačno razumejo kot lastno pravico in opravičljivo sredstvo za doseganje svojih ciljev. Vendar pa se mora povzročitelj prej ali slej soočiti s posledicami svojega vedenja, ki se kažejo v nezadovoljivem odnosu z žrtvijo, saj ta ne temelji na partnerskih vezeh, temveč na strahu pred ponovnim izbruhom nasilja. Oseba, ki je ustrahovana, ne more živeti polnega življenja. Če bo ostala v takšnem odnosu, bo to zelo negativno vplivalo na njen osebni razvoj. Večina oseb si v svojem življenju želi miru, zato je edina pot, da odnose, kjer si tega ne morejo zagotoviti, prekinejo, oziroma poskrbijo za svojo varnost v okviru možnosti, ki jih ponuja sistem.

Uporabnice in uporabniki se v projekt vključijo prostovoljno, vse pogostejše pa jih k njim napotijo centri za socialno delo in druge organizacije, ki se srečujejo z osebami, ki povzročajo nasilje.

V skupino *Zmorem drugače – vodena skupina za mlade fante, ki se vedejo nasilno*, se lahko vključijo fantje, stari od 14 do 21 let, ki se vedejo nasilno. Vključitev v skupino jim lahko predlaga center za socialno delo, lahko imajo sklep sodišča in jim je bil po Kazenskem zakoniku izrečen ukrep nadzorstva organa socialnega varstva. Nekaterim mladostnikom vključitev v skupino predlaga šola, ki jo obiskujejo, dijaški dom, mladinski dom ali vzgojni zavod, drugi mladostniki pa se za vključitev v skupino odločijo samoiniciativno ali pa jim to predlagajo starši. Skupina ponuja mladostnikom prostor, v katerem lahko izrazijo svoje ideje, mnenja, prepričanja, dvome in vprašanja. Mlade spodbujajo, da izražajo svoja mnenja,

pa tudi nestrinjanja z idejami drugih na način, ki nikogar ne poniža, užali, razvrednoti ali drugemu kakorkoli odvzame moč.

Strokovnjaki ugotavljajo, da sta dva izmed največjih izzivov pri delu s storilci sprejemanje odgovornosti in pa odprtost za mnenja in pomoč drugih (Društvo za nenasilno komunikacijo, <http://www.drustvo-dnk.si/>).

Smiselno bi bilo v terapijo uvrstiti relacijsko-družinski model, ki sem ga navedla pri terapevtskem delu z otroci, ki se spolno nasilno vedejo.

Med dejavnike, ki vplivajo na porast nasilja, Društvo za nenasilno komunikacijo uvršča neurejene odnose v družini, odsotnost vrednot v družini, neenakomerno porazdelitev moči znotraj družbe, brezposelnost in medije.

Družba lahko pomaga zmanjševati nasilje s promoviranjem enakih pravic in možnosti za vse ljudi. Prav tako je pomembno reagiranje družbe kot celote in vseh njenih članic in članov na konkretne pojave nasilja. Kadar jih jasno obsodimo in sankcioniramo, s tem pomagamo zmanjševati pojavnost nasilja, v nasprotnem primeru pa nasilje dejansko dovoljujemo.

Družina spodbuja nasilje s prenašanjem nasilnih vzorcev reagiranja in komunikacije s staršev na otroke. Če se otrok v otroštvu nauči predvsem nasilnega reagiranja v konfliktih in če njegova starša samo z vpitjem in nasilno komunikacijo rešujeta probleme, potem je velika verjetnost, da bo tudi otrok, ko bo v življenju naletel na problem, do rešitve prišel z nasiljem.

Brezposelnost se tesno povezuje z družbo, saj je odraz neurejenih razmer. Tako kot v primeru odsotnosti vrednot in varnosti, tudi brezposelnost pri človeku lahko vzbuja občutja negotovosti in nemoči, kar ga spodbudi, da za doseganje svojih ciljev in pravic izbere nasilje.

Mediji so, tako kot družina, socializator, ki vzgaja in poučuje ter s tem prenaša vzorce vedenja. K nasilju prispevajo s prikazovanjem nasilnih risank in filmov ter utrjevanjem stereotipnih predstav o razmerju med moškim in žensko (Društvo za nenasilno komunikacijo, 1999).

Na tem mestu bi še dodala, da so večini televizijskega mainstream programa dodana subliminirana sporočila, ki so usmerjena v prikrito napeljevanje na spolnost, ki so vsebovana v na videz nedolžnih risankah, kot so npr. Disneyjeve.

9. RAZISKAVA NA TEMO POROČANJA O SPOLNEM NASILJU V MEDIJIH

Obravnavo tematike spolnega nasilja se skozi leta spreminja. Mnoge zlorabe šele dandanes pridobivajo na svoji teži, kot na primer posilstvo zakonca ali posilstvo na zmenku. Razlog za širjenje poznavanja problematike vidim predvsem v medijski prepoznavnosti.

Na podlagi preliminarne obdelave podatkov s katero sem ovrgla hipotezo 1, da ni razlike v obsegu pisanja o vrstah spolnih deliktov v letih 1983, 1993, 2003 in 2013 in hipotezo 2, da se o spolnih deliktih vedno več piše, sem se usmerila na vprašanje, kdaj se je začel spreminjati fokus člankov.

9.1. METODA

9.1.1. VRSTA RAZISKAVE

Raziskava je kvantitativna, kar pomeni, da razlaga pojave z zbiranjem številčnih podatkov, ki jih analizira z uporabo statističnih metod.

9.1.2. VIRI PODATKOV

V raziskavi sem uporabila sekundarne vire podatkov. Za bazo podatkov sem izbrala revijo Jana.

9.1.3. POPULACIJA RAZISKAVE

Podatke sem zbiral iz člankov revije Jana. Izbrala sem polletne članke izvodov revije od meseca maja do meseca novembra za obdobje od leta 1993 do leta 2013. Dobila sem skupno 38 člankov revije Jana, ki so obravnavali tematiko pedofilije.

9.1.4. ZBIRANJE PODATKOV

Izbirala sem članke, ki so vsebovali tematiko pedofilije.

9.1.5. IZHODIŠČNA HIPOTEZA

Hipoteza : O pedofiliji se piše več kot nekoč.

9.1.6. PREVERJANJE HIPOTEZE

Pedofilija je po definiciji kazenskega zakonika opisana kot kazensko-pravna opredelitev spolnega napada na osebo mlajšo od 15 let. Kdor spolno občuje ali stori kakšno drugo spolno dejanje z osebo drugega ali istega spola, ki še ni stara petnajst let, pri čemer obstaja očitno nesorazmerje med zrelostjo storilca in žrtve, se kaznuje z zapornom od enega do osmih let (KZ, 2008).

Obravnavana je bila revija Jana, pisanje o pedofiliji, pa sem beležila za obdobje 20 let (od 1993 do 2013), od meseca maja do meseca novembra. To obdobje leta sem si izbrala, ker je preliminarne obdelave podatkov pokazala, da se o spolnih deliktih največ piše v poletnih mesecih. Za raziskavo sem uporabila revijo Jana.

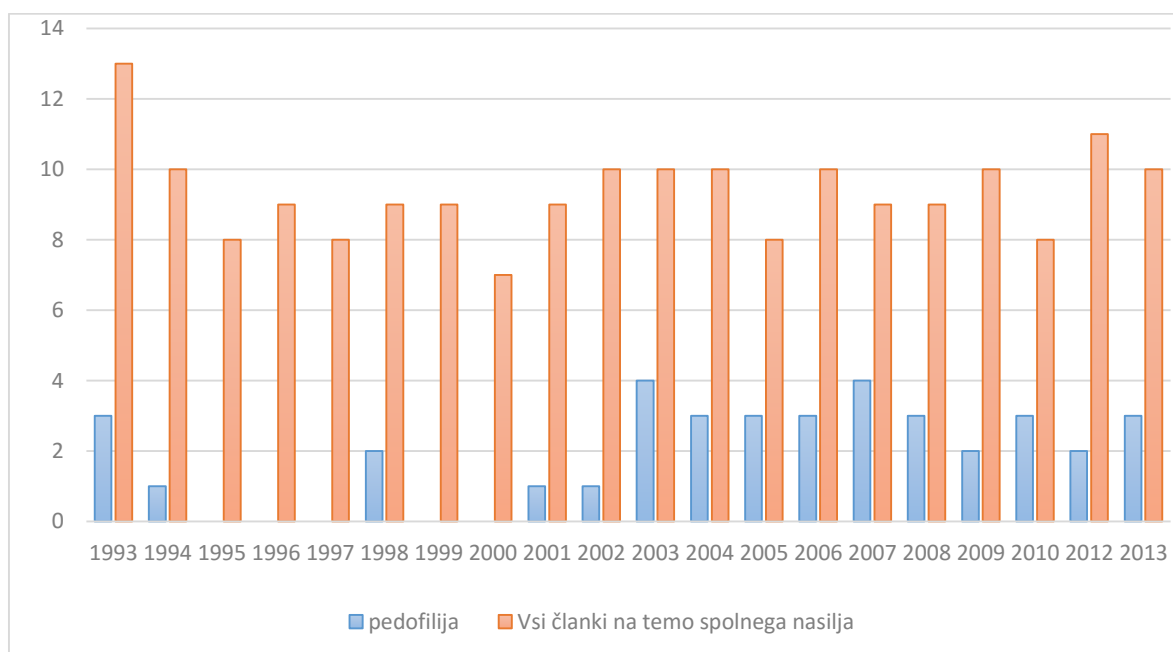
Kot vidimo iz tabele spodaj, je bilo največ zapisov o pedofiliji leta 2003 in 2007 (4) nato v letu 1993 ,2004, 2005, 2006, 2008, 2010 in 2013 (3), sledi leto 1998, 2009 in 2012 (2), najmanj pa so pisali leta 1994, 2001 in 2002 (1), o pedofiliji pa ni bilo nič zabeleženega leta 1995, 1996, 1997, 1999 in 2000.

TABELA 1: ŠTEVILO ČLANKOV O PEDOFILIJ V REVII JANA OD LETA 1993 DO 2013

Leto	pedofilija	Vsi članki na temo spolnega nasilja
1993	3	13
1994	1	10
1995	/	8
1996	/	9
1997	/	8
1998	2	9
1999	/	9
2000	/	7
2001	1	9
2002	1	10
2003	4	10
2004	3	10

2005	3	8
2006	3	10
2007	4	9
2008	3	9
2009	2	10
2010	3	8
2012	2	11
2013	3	10
Skupaj	38	187

Graf 1: število člankov o pedofiliji v reviji Jana od leta 1993 do 2013

Hipoteza, da se o pedofiliji več piše, je sprejeta.

9.2. REZULTATI RAZISKAV

9.2.1. PRELIMINARNI PREGLED PODATKOV

9.2.2. VIRI PODATKOV

V raziskavi sem uporabila sekundarne vire podatkov. Za bazo podatkov sem izbrala revij Jana in Našo ženo, ki sta zelo priljubljene in obravnavata številne socialne probleme. Pri

iskanju člankov sem se omejila na članke v celoletnem obdobju, in sicer v razmiku desetih let. Zbrala sem članke na temo spolnega nasilja v letih 1983, 1993, 2003 in 2013.

9.2.3. POPULACIJA RAZISKAVE

Podatke sem zbirala iz člankov celoletnih letnikov revije Jana in Naša žena. Izbrala sem celoletne članke izvodov revije po razdobju desetih let. Dobila sem skupno 59 člankov revije Jana in 17 člankov revije Naša žena, ki so obravnavali tematiko spolnega nasilja

9.2.4. ZBIRANJE PODATKOV

Podatke sem zbirala po kriteriju kazenskega zakonika. Med kazniva dejanja zoper spolno nedotakljivost sem tako uvrstila: posilstvo, spolno nasilje, spolno zlorabo slabotne osebe, spolni napad na osebo mlajšo od 15 let, pridobivanje oseb, mlajših od 15 let, za spolne namene, kršitev spolne nedotakljivosti z zlorabo položaja, zloraba prostitucije in prikazovanje, izdelava, posest in posredovanje pornografskega gradiva.

Dovolila pa sem si nadaljnjo razčlenitev, tako da sem posebej dodala posilstvo žene, ki je sicer že vsebovano v pojmu posilstvo in seksualni umor.

9.2.5. METODE UREJANJA IN ANALIZE PODATKOV

Vse zbrane podatke sem sprva obdelala ročno, kasneje pa računalniško s programoma Microsoft Word in Microsoft Excel. V praksi je to pomenilo, da sem najprej po naslovih odkrivala članke. Ob podrobnem branju vsakega izmed izbranih člankov, sem ugotavljala kakšne oblike nasilja članek obravnava. Članke sem nato razvrstila po posameznih kategorijah, nato pa zbrane podatke vnesla v računalniški program v nadaljnjo obdelavo.

9.2.6. IZHODIŠČNI HIPOTEZI

Hipoteza 1: Ni razlike v obsegu pisanja o vrstah spolnih deliktov v letih 1983, 1993, 2003 in 2013.

Hipoteza 2: O spolnih deliktih se vedno več piše.

9.2.7. PREVERJANJE HIPOTEZ

Obravnavani sta bili dve reviji Naša žena in Jana, pisanje o spolnih delikatih, pa sem beležila po posameznem mesecu za 4 leta na obdobje 10 let (1983, 1993, 2003 in 2013).

Kot vidimo iz tabel spodaj, je bilo največ zapisov o spolnih delikatih leta 1993 (24), nato v letu 2003 (19), sledi leto 2013 (17), najmanj pa so o spolnih delikatih pisali leta 1983 (16).

TABELA 2: DELIKTI PO LETIH V REVIMI NAŠA ŽENA IN JANA

Leto	N	Skupaj
1983	24	16
1993	24	24
2003	24	19
2013	24	17
Skupaj	96	76

O spolnih delikatih se največ piše v poletnih mesecih (junij – 8, julij – 15, avgust - 10), najmanj pa v prvih mesecih leta (januar – 4, februar – 7, marec – 4, april - 0).

TABELA 3: DELIKTI PO MESECIH, NE GLEDE NA LETO

Mesec	N	Skupaj
Januar	8	4
Februar	8	7
Marec	8	4
April	8	0
Maj	8	5
Junij	8	8
Julij	8	15
Avgust	8	10
September	8	6
Oktober	8	9
November	8	1
December	8	7
Total	96	76,00

O Spolnih delikatih, se je ne glede na leto, več pisalo v reviji Jana (59), kot v reviji Naša žena (17).

TABELA 4: PISANJE O SPOLNIH DELIKTIH GLEDE NA REVILJO

Revija	N	Skupaj
Naša žena	48	17
Jana	48	59
Total	96	76,00

Leta 1983, se je o spolnih deliktih več pisalo v reviji Jana, prav tako, pa tudi v ostalih 3 letih.

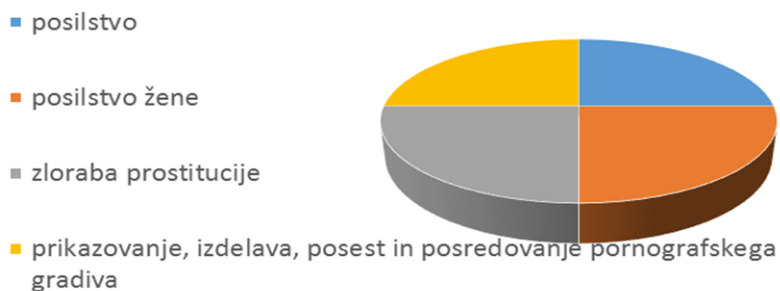
TABELA 5: ŠTEVILO PISANJ O SPOLNIH DELIKTIH GLEDE NA LETO IN REVILJO

Revija		leto				
		1983	1993	2003	2013	Skupaj
Naša žena	N	12	12	12	12	48
	Št. pisanj	4	5	5	3	17
Jana	N	12	12	12	12	48
	Št. pisanj	12	19	14	14	59
Skupaj	N	24	24	24	24	96
	Št. pisanj	16	24	19	17	76

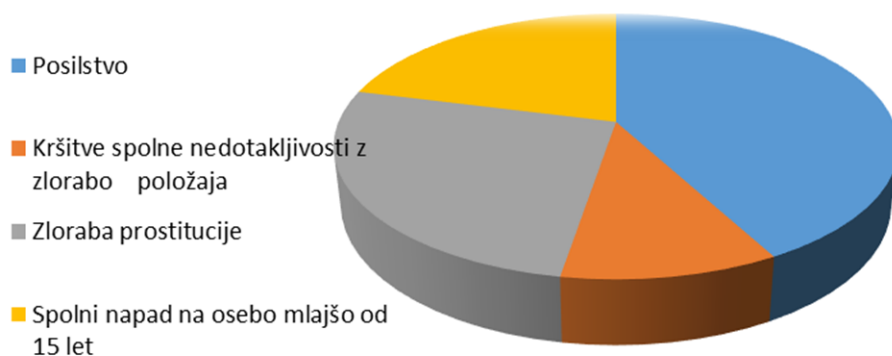
Graf 2: Vrste obravnavanih spolnih deliktov leta 1983 (revija Jana)

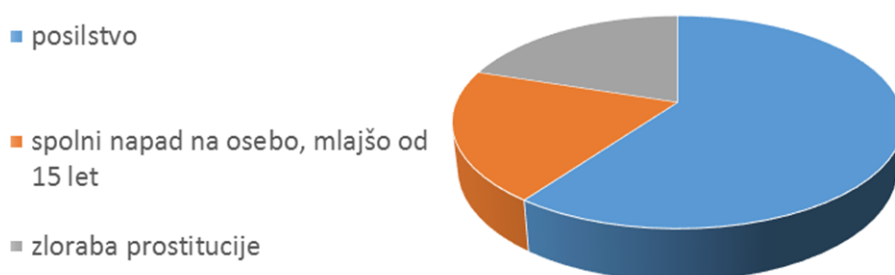
Graf 3: Vrste obravnavanih spolnih deliktov leta 1983 (revija Naša žena)

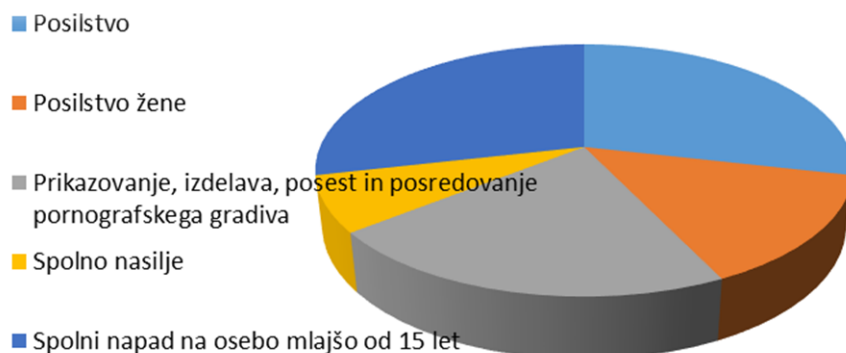
Graf 4: Vrste obravnavanih spolnih deliktov leta 1993 (revija Jana)

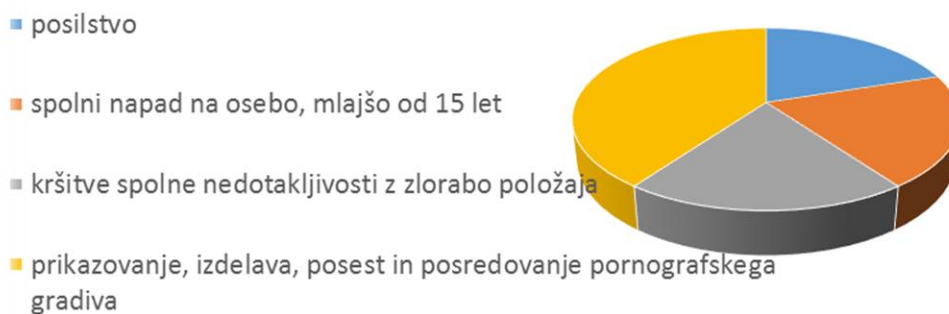
Graf 5: Vrste obravnavanih spolnih deliktov leta 1993 (revija Naša žena)

Graf 6: Vrste obravnavanih spolnih deliktov leta 2003 (revija Jana)

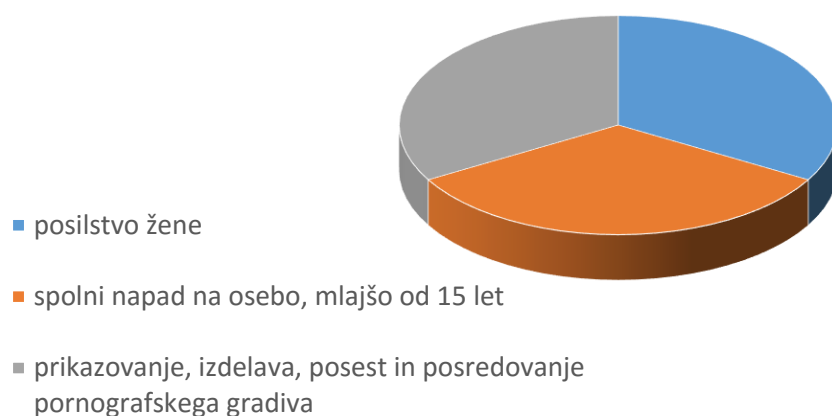
Graf 7: Vrste obravnavanih spolnih deliktov leta 2003 (revija Naša žena)

Graf 8: Vrste obravnavanih spolnih deliktov leta 2013 (revija Jana)

Graf 9: Vrste obravnavanih spolnih deliktov leta 2013 (revija Jana)

Hipoteza 1: Ni razlike v obsegu pisanja o vrstah spolnih deliktov v letih 1983, 1993, 2003 in 2013.

Prvo hipotezo sem testirala z analizo variance - ANOVA.

Kot vidimo iz spodnje tabele se je v povprečju o spolnih deliktih največ pisalo leta 1993 (1), sledi leto 2003 (0,7917), 2013 (0,7083), najmanj pa se je v povprečju o spolnih deliktih pisalo leta 1983 (0,6667). V nadaljevanju bom z analizo variance preverila ali je razlika v pisanju o spolnih deliktih po letih, statistično značilno različna.

TABELA 6: OPISNE STATISTIKE

	N	Povprečje	Standardni odklon	Standardna napaka	95% Interval zaupanja		Minimum	Maksimum
					Spodnji	Zgornji		
1983	24	0,6667	0,86811	0,17720	0,3001	1,0332	0	3
1993	24	1,0000	1,56038	0,31851	0,3411	1,6589	0	5
2003	24	0,7917	1,25036	0,25523	0,2637	1,3196	0	5
2013	24	0,7083	1,12208	0,22904	0,2345	1,1821	0	4
Skupaj	96	0,7917	1,21323	0,12382	0,5458	1,0375	0	5

Vrednost Levenove statistike je 0,833, statistična značilnost pa je večja od 0,05, kar pomeni, da so variance na vzorcih enake. Torej o rezultatih lahko sklepamo na podlagi Anova testa.

TABELA 7: TEST HOMOGENOSTI VARIANC

Levenova statistika	Prostostna stopnja 1	Prostostna stopnja 2	Statistična značilnost
0,833	3	92	0,479

Kot vidimo iz spodnje tabele je vrednost statistične značilnost večja od 0,05, kar pomeni, da med skupinami (torej med leti), ni statistično značilne razlike v pisanju o spolnih deliktih ($p=0,788$).

TABELA 8: ANOVA PREIZKUS

	Seštevek kvadratov	Prostostne stopnje	Povprečje kvadratov	F	Statistična značilnost
Med skupinami	1,583	3	0,528	0,351	0,788
Znotraj skupin	138,250	92	1,503		
Skupaj	139,833	95			

Hipotezo 1 na podlagi analize ovržemo.

Hipoteza 2: O spolnih deliktih se vedno več piše.

Drugo hipotezo sem testirala s pomočjo Pearsonovega koeficienta korelacije, s katerim, sem želela preveriti ali se z leti povečuje pisanje o spolnih deliktih v dveh opazovanih revijah.

Kot vidimo iz tabele spodaj, je statistična značilnost večja od 0,05 ($p=0,940$), kar pomeni, da med spremenljivkama ne obstaja linearna povezanost. Ne moremo reči, da se o spolnih deliktih vedno več piše ali obratno, saj ne obstaja povezanosti med spremenljivkama.

TABELA 9: KORELACIJA MED LETOM IN ŠT. PISANJ O SPOLNIH DELIKTIIH

		leto	št. pisanj o spolnih deliktih
leto	Pearsonov koeficient	1	-0,008
	korelacije		
	Statistična značilnost		
	N		
št. pisanj o spolnih deliktih	Pearsonov koeficient	-0,008	1
	korelacije		
	Statistična značilnost		
	N		
		96	96
		0,940	96
		96	96

Hipotezo 2 na podlagi analize ovržemo.

Raziskava je pokazala, da se o spolnem nasilju ni pisalo v enakem obsegu.

Malo se je spremenil fokus. V letih 1983 in 1993 je bil največji poudarek na posilstvu, medtem, ko je kasneje bilo več napisanega o pedofiliji in zlorabi prostitucije, tudi otroške.

Najbolj presenetljivo je bilo dejstvo, da se je že v letu 1983 pisalo o posilstvu žene in tudi kasneje je trend ostal isti, razen v letu 1993, ko se o tem ni pisalo nič.

Izstopa le leto 1993, takrat je bilo na temo spolnega nasilja več napisanega. Poudarek je bil na posilstvu in na preventivi žensk. V tistem letu se je zgodilo kar nekaj odmevnih posilstev pri nas.

Hipoteza, da se o spolnih deliktih zmeraj več piše, ni bila sprejeta. Največ člankov je bilo napisanih leta 1993. Razlog za večje število člankov na temo spolnega nasilja izvira tudi iz dejstva, da je takrat pustošila vojna v bivši Jugoslaviji. Zgodilo se je mnogo vojnih grozot, poročali so o množičnih posilstvih muslimanskih žena, o nosečih nunah, o sistematičnem uničevanju ženske identitete.

V ostalih letnikih je trend ostal približno isti.

9.3. PEDOFILIJA

Preliminarna raziskava je pokazala, da se je s časom začel spreminjati fokus člankov. V osemdesetih letih je prevladovala tematika posilstev. V devetdesetih letih je svoje prispevala vojna na Balkanu, posledično se je zgodilo več grozodejstev. V začetku 21. stoletja pa je moč zaslediti povečano pisanje o spolnih napadih na osebe mlajše od 15 let. Zanimalo me je, ali se je v zadnjih dvajsetih letih začelo pospešeno pisati o tej problematiki in kdaj je bilo prelomno leto. Za bazo podatkov sem si izbrala revije Jana od leta 1993 do leta 2013. Dovolj velik razpon, ki je točno pokazal kdaj je prišlo do preobrata v pisanju na temo spolnega nasilja.

Iz grafa (Graf 1, str. 61) je razvidno, da se je neprekinjeno na temo pedofilije pisalo od leta 2001. Število člankov od leta 2001, pa je bilo v povprečju 2,66.

9.4. RAZPRAVA IN SKLEP

Iz raziskav lahko sklepamo, da pogostost poročanja o spolnem nasilju, v obeh revijah, ostaja približno enaka skozi leta. To dejstvo lahko izvira tudi iz politike same revije, kakšna tematika jo zanima in koliko člankov namenja letno določenim temam.

Bolj zanimivo od števila člankov na to temo, je njegova vsebina. Ta nam nakazuje na kakšen način družba razmišlja, kakšne vrednote neguje in v katero smer se razvija.

Menim, da sta v raziskavah ključna dva podatka in sicer, da sem že v letu 1983 zasledila članek o posilstvu zakonskega partnerja, ki še vedno pridobiva na svoji verodostojnosti in pa sprememba fokusa.

Fokus se je skozi leta spremenil. V zgodnjih člankih je bilo največ napisanega na temo posilstev, danes pa največkrat zasledimo članke o pedofiliji in otroški prostituciji.

Razlog za porast spolnega nasilja nad otroki mnogi avtorji vidijo kot posledico razvoja telekomunikacije. V porastu je zloraba preko spleta in mobilnih telefonov. Dandanes je v porastu pedofilija na daljavo. Pedofili preko spleta naročijo in spremljajo zlorabo otroka. Splet pedofilom omogoča anonimnost v varnem zavetju lastnega doma. Mnogo zlorab pa se zgodi brez dejanske zlorabe. Raziskave so pokazale, da so spletne klepetalnice leglo pedofilov. Na raznih družabnih omrežjih pedofil vzpostavi stik z otrokom in si postopoma pridobi njegove fotografije, nato si želi fotografije na kateri je otrok v kopalkah, vse z namenom, da dobi golo fotografijo otroka. Z njo otroka ujame v svojo mrežo. Sedaj ga lahko izsiljuje. Otroku

grozi, da bo fotografijo komu pokazal, jo objavil na spletu in kaj podobnega, če ga ne bo ubogal.

Izdelava, posest in širjenje tovrstnega gradiva, je močno prepletena z dejanji pedofilov, otroške prostitucije in trgovanja z ljudmi, gre tako za stimulans kršiteljem spolnih zlorab otrok kot tudi za stranski produkt tovrstnih kaznivih dejanj (Crosson-Tower, 2005, 198).

Zanimivo raziskavo je opravila Britanska nevladna organizacija o rehabilitaciji obsojencev deliktov povezanih z otroško pornografijo. Ugotovili so, da se je večina obsojencev sprva naključno seznanila s slikami na internetu, ki uprizarjajo otroško pornografijo.

Drugi obsojenci so dejali, da so se svoje spolne nagnjenosti vedno zavedali, bili pa so preveč plašni, da bi do takega gradiva dostopali. Internet jim je ponudil okolje anonimnosti in varnosti pred razkritjem. Sami obsojenci so bili mnenja, da tako gradivo dramatično poveča verjetnost, da bo oseba, ki tako gradivo zbira, v resničnem svetu tudi dejansko izvršila eno izmed spolnih dejanj zoper otroka (Carr, 2003).

Zanimiv je tudi podatek, da so leta 1995 v Manchestru v Veliki Britaniji zabeležili 12 zasegov pornografskih slik, s pojavom interneta, pa se je ta številka v letu 1999 povečala na 41.000 datotek, leta 2003 pa na kar 250.000 datotek (Carr, 2003).

Na tem mestu se zopet potrjuje moja hipoteza, da je vedno več napisanega o pedofiliji. Iz tega izhaja, da več kot je pornografskega gradiva na spletu, več je tudi spolnih zlorab otrok.

Omeniti pa velja še drugo stran poročanja medijev o pedofiliji. Mnogo medijev novice o pedofilskih aferah poroča popačeno. Vzrok je temu, da so procesi očem javnosti skriti. Poročanje postane problematično, kadar ni podprto z verodostojnimi dokazi. Takrat govorimo o špekulacijah. Tu pa tiči problem, kajti hitro se lahko zgodi, da domnevni storilec postane žrtev zaradi napačne izjave. Oznake pedofil, pa ljudje nikoli ne pozabijo, četudi se na koncu izkaže za neresnično.

Dogaja se tudi, da mediji žrtev razvrednotijo, kot je bilo pred časom na enem izmed slovenskih radijskih postaj. Poročevalec je razlagal dogodek iz tujine, ko je učiteljica imela spolni odnos s svojim petnajstletnim učencem. Pri tem fant ni prepoznal kot žrtev temveč je komentiral, da mu je bilo gotovo »carsko«.

Kot vidimo imajo mediji velik vpliv na kolektivno zavest, njihov prispevek je še kako pomemben.

Mediji bi morali biti avtonomni in odgovorni do vsebine, ki jo poročajo. Spolno nasilje je nedvomno pomembna tema v medijih. Po besedah Dragana Petrovca »mediji poročajo o

kriminaliteti na senzacionalističen način. V skladu s povpraševanjem občinstva se osredotočajo na najbolj spektakularne izraze nasilja, poleg tega pa se jim posvečajo v obsegu, ki je povsem nesorazmeren z dejansko količino storjenih nasilnih dejanj« (<http://www.mirovni-institut.si/publikacije/mediji-in-nasilje-obseg-in-vpliv-nasilja-v-medijih-v-sloveniji/>). Ljudje se vse prevečkrat prepuščamo njihovim mnenjem. Ravno zaradi njihovega vpliva na naš pogled na svet, bi morali medije vzeti še bolj pod drobnogled. Menim, da je medijsko poročanje nedvomno del problematike spolnega nasilja in se mora postopoma spremeniti tako, da bo postal del rešitve.

10. UPORABLJENA LITERATURA

- Allison J.A., Wrightsman L.S. (1993). *Rape; The Misunderstood Crime*. London: Sage.
- Bartol C. R. (1999). *Criminal behavior: a psychosocial approach*. Upper Saddle River, New Jersey: Prentice.
- Bašič, 2009, *Spolno nasilje v družini*. Dostopno na: <http://www.bibaleze.si/clanek/starsi/tabu-spolno-nasilje-v-druzini.html>.
- Brownmiller S. (1988). Proti naši volji. *Moški, ženske in posilstvo*. Ljubljana.
- Carr J. (2003), *Child abuse, child pornography and the internet*. London: HCH.
- Covell C. N., Scalora M. J. (2002). Emphatic deficits in sexual offenders; An integration of affective, social, and cognitive constructs. *Aggression and Violent Behavior*, 7, 251–270. New York.
- Crosson-Tower C. (2005), *Understanding child abuse and neglect*. Dostopno na: <http://vig.pearsonptr.com:8081/samplechapter/020540183X.pdf>
- Čermak M. (2013), Nič več brez žensk!. *Revija Jana*, 10, str. 8, Ljubljana.
- Delakorda D. (1998). *Kriminalistično preiskovanje. Usposabljanje policistov kriminalistov; zbirka prispevkov*. Gotenica: Ministrstvo za notranje zadeve.
- Dobovšek B. (1997). *Organizirani kriminal*. Ljubljana: Unigraf.
- Društvo za nenasilno komunikacijo. (1999). *O nasilju*. Ljubljana: Društvo za nenasilno komunikacijo.
- Društvo za nenasilno komunikacijo. *Naše dejavnosti*. Dostopno na <http://www.drustvo-dnk.si/dejavnosti.html> (ogledano 29. 9. 2014).
- Erzar K. K. (2006). *Ljubezen umije spomin*. Ljubljana: Brat Frančišek in Frančiškanski družinski inštitut.
- Foucault M. (1998). *Zgodovina norosti v času klasicizma*. Ljubljana: Založba /*cf.
- Frei K. (1996). *Spolna zloraba: z odkrito besedo do varnosti*. Ljubljana: Založba Kres
- Gostečnik, C. (2004). *Relacijska družinska terapija*. Ljubljana: Brat Frančišek in Frančiškanski družinski inštitut.
- Gostečnik, C. (2012). *Govorica telesa v psihoanalizi*. Ljubljana: Brat Frančišek in Frančiškanski družinski inštitut.
- Holmes R. M. (1990). *Profiling violent crimes; an investigative tool*. London: Sage.
- Johnson T. C., Berry C. (1989). *Children Who Molest; A Treatment Program*. *Journal of interpersonal violence*, 4, 185–202, Newbury Park.

- Kanduč Z., Korošec D., Bošnjak M. (1998). *Spolnost, nasilje in pravo*. Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti: Urad za žensko politiko.
- Kazenski zakonik KZ-1.(2008). *Uradni list RS*, (55/08).
- Kobal M. (2000). *Psihopatologija za varnostno in pravno področje*. Ljubljana: Fakulteta za varnostne vede.
- Lobnikar B. (2002). Spolno nadlegovanje na delovnem mestu: primerjava razlik v percepciji menedžerjev v policiji, socialnem varstvu ter gospodarstvu. *Varstvoslovje*, 4, 183–195, Ljubljana.
- Maver D. (1988). *Kriminalistični in kazenskopravni vidiki razgovora z domnevnim storilcem*. Ljubljana: Inštitut za kriminologijo: Raziskava.
- Maver D. (1989). Strategije obrambe domnevnih storilcev. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 40, 13–22. Ljubljana.
- Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti. (2008). *Zakon o preprečevanju nasilja v družini*. Ljubljana: Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti.
- Ministrstvo za notranje zadeve Republike Slovenije. (1994). *Kazenski zakonik Republike Slovenije*. Ljubljana: Ministrstvo za notranje zadeve Republike Slovenije.
- Munc M. (2010). *Nemoč nasilja*. Maribor: De Vesta.
- Munc M., (2014). *Slovenija oaza mladoletne prostitucije*. Dostopno na: <http://svet24.si/clanek/52ce6c4f8b158/slovenija-je-oaza-mladoletne-prostitucije>
- Musek J. (1988). *Teorije osebnosti*. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- Musek J., Pečjak V. (1996). *Psihologija*. Ljubljana: Educy.
- Petrovec D. (2003). *Mediji in nasilje. Obseg in vpliv nasilja v medijih v Sloveniji*. Dostopno na: <http://www.mirovni-institut.si/publikacije/mediji-in-nasilje-obseg-in-vpliv-nasilja-v-medijih-v-sloveniji/>
- Prentky R., Knight Raymond A., Lee Austin F.S. (1997). Recidivism rates among child molesters and rapists; A methodological analysis. *Law and Human Behavior*, 21, 635–659, New York.
- Repič T. (2006). *Spolno nasilje nad otroki in mladostniki*. Dostopno na <http://www.drustvo-sos.si/dobro-je-vedeti/spolno-nasilje-nad-otroki-in-mladostniki>.
- Snoj T. N. (2012). *Posiljene doma*. Dostopno na <http://www.jana.si/2012/02/posiljene-doma>
- SOS telefon za ženske in otroke – žrtve nasilja. *Spolno nasilje nad otroki in mladostniki*. Društvo SOS-telefon. Dostopno na: <http://www.drustvo-sos.si/dobro-je-vedeti/spolno-nasilje-nad-otroki-in-mladostniki>

SOS telefon za ženske in otroke- žrtve nasilja. *Napotki za tiste, ki želite prijaviti spolno nasilje.* Društvo SOS telefon. Dostopno na: http://www.drustvo-sos.si/sos/kaj_lahko_naredite_po_posilstvu.htm

Šori I. (2005). *Prostitucija v Sloveniji. Akterji podoba problemi in odnosi.* Dostopno na: [http://www.academia.edu/1116966/Prostitucija_v_Sloveniji. Akterji podoba problemi in _odsosi](http://www.academia.edu/1116966/Prostitucija_v_Sloveniji._Akterji_podoba_problemi_in_odsosi)

Štirn M. (2003). Oris značilnosti storilcev spolnih deliktov. *Varstvoslovje*, 5, 5–15, Ljubljana.

Volasko-Tratnik M. (1996). *Prostitucija: zakonodajni, sociološki in nadzorstveni vidiki pojava.* Ljubljana: Ministrstvo za notranje zadeve, Urad za analitiko.

Waiss M., Gallé I. (2001). V labirintu spolnih zlorab; delo z žrtvami, storilci in starši. *Forma* 7. Ljubljana.

Zaviršek D. (2011). *Proti nasilju v družini naredimo dovolj. Mar res? Podporo in strokovno delo potrebujejo vsi, kaznovani in žrtev ali potencialna žrtev.* Dostopno na: <http://www.delos.si/zgodbe/sobotnapriloga/proti-nasilju-v-druzini-naredimo-dovolj-mar-res.html>

Žižek S. (1997). *Kuga fantazem.* Ljubljana: Društvo za teoretsko psihoanalizo.

11. POVZETEK

Zločini, povezani s spolno zlorabo, imajo zelo široko razsežnost. Prav tako širok pa je tudi spekter storilcev tovrstnih dejanj. Kljub dejstvu, da gre za zelo raznoliko populacijo, sem zbrala nekaj karakteristik, ki povezujejo mnoge izmed njih.

Prva izmed njih je najbolj očitna, in sicer da je večina storilcev moškega spola. Za mnoge izmed njih je značilno, da je osnovna motivacija agresivnega dejanja moč in prevlada žrtve. Posebno za storilce posilstev je pogosto prisoten žaljiv odnos do žensk.

Strokovnjaki so odkrili, da je agresivnost obratno sorazmerna s čustvenim odzivom.

Ugotovili so, da so storilci ponavadi v pomanjkanju sočutja. Prevladuje mnenje, da storilem ta primanjkljaj omogoča zaobiti občutek krivde, anksioznosti ali izgube samozaupanja, ki nastopijo kot posledica njegovega ravnanja. Zaradi pomanjkanja empatije pa naj pa bi bili tudi nezmožni razložiti neugodje in bolečino žrtve. Dodatne raziskave so pokazale tudi, da so storilci, ki zlorablajo otroke, nesposobni prepoznati čustvena stanja drugih. Po drugi strani pa je prav empatija tisto orožje storilcev, ki jim omogoča lažji dostop do žrtve.

Storilci spolnih deliktov so po mnenju strokovnjakov praviloma šibki v socialnih veščinah. Pomemben dejavnik pri oblikovanju osebnostne strukture in že prej omenjenih medosebnih odnosov pri populaciji storilcev je gotovo disfunkcionalnost primarne družine. Poudarjena je povezava med zgodovino lastne viktimizacije in spolno delinkventnim vedenjem.

V nekaterih primerih zgodovina viktimizacije sega dlje kot le do storilca. Mnogi starši so tudi sami izvirali iz disfunkcionalne družine in bili žrtve zlorab. Zdi se kot začaran krog izvajanja nasilja. Nasilje predstavlja orodje, s katerim se v takem okolju pogosto komunicira. Odrasli lahko na otroku dnevno izvajajo premoč preko prikrite in odkrite moči. Pri tem je škodljiva predvsem prikrita moč. To pomeni, da odrasli na otrokovo mišljenje in dojemanje vplivajo preko raznih strategij. Med najbolj znanimi je gotovo posredovanje občutkov krivde. Po mnenju Weiss in Gallé so tovrstne strategije za otrokov jaz zelo škodljive, saj ga zaobidejo in razvrednotijo, lahko tudi uničijo. Otrok se bo prilagodil, ne da bi vedel, da se prilagaja, na koncu se bo izgubil. Morda bo nekoč tudi sam uporabil prikrite strategije moči ali postal njihova žrtev.

Kot smo spoznali, so spolne zlorabe način medčloveškega vedenja, ki ga ne moremo osamiti in zato tudi ne prešteti. Obstaja široko sivo območje, ki označuje tekoči prehod med spolno zlorabo in majhnim dnevnim izvajanjem premoči, ki niti najmanj ne meri na spolno razpoložljivost.

Mnogi ljudje so mnenja, da je treba storilce spolnih deliktov zapreti v ječo in ključ odvreči. Ugotovili smo, da rešitev problema ne sme biti tako enostavna.

Danes obstajajo v pomoč tem ljudem številni programi, ki so se specializirali za to področje. Programi so osredotočeni na odpravljanje tega vedenja. Najpomembnejša pa je ustrezna preventiva, ki prepreči, da se vedenje ponavlja. Cilj preventive je, da storilci prevzamejo odgovornost za prestopke in izkoriščevalski odnos do žrtve. Ta se prične po končanem programu in teži k temu, da ohrani stanje, ki ga je oseba dosegla na terapiji.

Menim, da bi bilo treba tem programom v prihodnosti dati večji poudarek tudi pri nas. Izkazalo se je namreč, da se delež povratnikov giblje okoli 80 %. Tudi pri otrocih je nujno, da se jim nudi ustrezna obravnava, saj se lahko zgodi, da bodo sicer s takim vedenjem nadaljevali, tudi ko odrastejo. Za odpravljanje škodljivega vedenja je treba najprej poiskati njegov vzrok. Ta se velikokrat skriva v neurejenih odnosih v storilčevi primarni družini. Zato bi bilo smiselno razmisliti o uvedbi sistemske razvojne terapije, ki bi pomagala storilcem ozavestiti razloge nasilnega ravnanja.

Po besedah Zavirškove lahko le oboje skupaj, kazni in strokovno terapevtsko delo, kaj spremeni. To pomeni, da bi kvalitetno delo, »ko smo vsi vse naredili«, pomenilo, da bi se med seboj srečali socialni delavci iz centrov za socialno delo in strokovnjakinje, ki so posebno usposobljene za nasilje v nevladnih organizacijah, saj se na področje – vsaj teoretično – bolje spoznajo kot tisti, ki za to niso bili posebej usposobljeni. Skupaj bi opravili več sto ur psihosocialne podpore vsem udeležencem za pozitiven izid. Nadalje bi multidisciplinarno delo pomenilo, da imajo redna strokovna srečanja psihologi in socialni delavci iz zapora, socialne in druge strokovne delavke zunaj zapora in da bi bila ta srečanja snemana, da bi jih lahko evalvirali; skupaj bi strokovno ocenili, kako se je zmanjšalo tveganje za nasilje; ali je nova žena dovolj seznanjena s tipologijo nasilnežev, da ve, da takšen kriminallec nasilje skoraj praviloma ponovi; kakšna so pogosta ravnanja ženske, ki lahko sprožijo nasilje potencialnega nasilneža, in kako jih preprečiti; ali obstaja psihosocialna podpora materi in deklici, da se od nasilneža poslovita.

Širša družba mora torej biti čim bolj seznanjena s tem, katero vedenje je zanjo zaskrbljujoče in kaj spada v področje spolnega nasilja. Poznati mora, kateri so tisti vzroki, ki vplivajo, da se to vedenje pojavi. Zavedati se mora, da je storilec lahko vsakdo, ne glede na to, pod kakšno krinko se skriva.

Na koncu naj povzamem še besede društva za nenasilno komunikacijo, ki naj nas socialne delavce vedno spremljajo pri opravljanju svojega poslanstva.

Če delujemo preventivno, potem se osredotočamo na to, kaj lahko storimo sedaj, da se izognemo neprijetni posledicam, ki bi sicer lahko sledile.